

Fredrikke

Hennes liv og hennes aner

Fredrikke med datteren Berthe og barnebarna Kåre (Jørgine) og Ingrid (Marit)

Innhold

Innledning, Del I – Kvenske røtter, Gården Rahkosemäki (Rahkonen) i Kønölä i 1828	Side 3
Pehr Johansson sine forfedre, Kønölä, nybyggerbygden	Side 4
Pehr og Maria	Side 5
Livet videre på Rakosemäki (Rahkonen), Marias slekt i Anttis	Side 6
Birkarlene, Gruvedrift og jernbruk	Side 7
Det tette samfunnet rundt gruvedriften og jernbruket, Familien Fors	Side 8
Pierre Servais fra Vallonia	Side 9
Birkarlslekten, Slekten fra Hietaniemi på Hädenäset og folket i Lainio	Side 10
Livet videre for Pehr og Maria på Rahkosemäki i Kønölä, Den store reisen	Side 12
Endelig framme ved bebyggelse i Ruijan/Norge	Side 13
Reisen ut til fjorden og havet, Ulykken	Side 14
Byggetid og livet videre, Livet i Sultindvik	Side 15
Del II Ansnes gårdene fra 1850 til 1875, Ut i tjeneste på Indre Ansnes, senere kalt bruk 1 og 2	Side 16
Bruk 3 og 4, Bruk 5 og 7 (tidligere 6), Ansnes i 1850, brukerne	Side 17
Kjervikmordet, Kaffebesøk	Side 18
Dagligliv på Ansnes, Hekkinga	Side 19
Giftemål, to fettere gift med to venninner, En liten refleksjon rundt Mortenhals kirke	Side 20
En ny epoke på Ansnes, Bestemor Kirsten Jørgensdatter	Side 21
Kramkaren, Ungfolket på Indre Ansnes 1 og 2, Marja Lisas storesøster, Gretha Caisa gifter seg	Side 22
Utsifting til bruk 3 og 4, En bygd full av småbarn	Side 22
Lege- og jordmortjenesten, Mat og måltider, Giftemål og utflytting	Side 23
Husmann på Skrea under bruk 1 og 2, Post og vei, Sorgen og gleden vandrer til hope	Side 24
Vandring en sommerdag	Side 24
Den nye kvenfamilien i Sandsvik, senere Sletten i Spilderbukt, De unge enkene, Skolesystemet	Side 25

To unge par på Ytre Ansnes, Havet gir og havet tar	Side 26
Kvenparet fra Kønölä og Tornedalen har fullført sitt livsløp,	Side 27
Del III Ansnes gårdene fra 1876, Fredrikke og Theodor på bruk 2, Husfrue og mor	Side 27
Man har ingen å miste, Høstens gjøremål, Slakting	Side 28
Morløse og farløse barn, De tre søstrene, Gretha Caisa, Marja Lisa og Eva Brita	Side 29
Utsifting på Ytre Ansnes	Side 29
Ansnes blir delt i 6 gårdsbruk, Golla og Jens på bruk nr. 1, Theodor og Fredrikke på eget bruk, 2	Side 30
Fredrikkes legende urter, Ulike gjøremål i det daglige	Side 31
Forlis og drukning, Fredrikkes og Theodors søsken, Barneflokken vokser	Side 32
Skarlagensfeber, Storsamfunnet endrer seg, Noen dør bare altfor tidlig, andre mett av dage	Side 33
Olines framtid, Theodor sine innerste tanker, Skoleutviklingen, Foreningsliv	Side 34
1900, et nytt århundre, 1905 Norge blir et selvstendig rike med egen konge	Side 35
Livet i et nytt kongerike	Side 35
Noen drar vest til Amerika, Yngstebarnet	Side 36
Fredrikke og sønnen Theodor i Lillestrømmen, Første Verdenskrig 1914 – 1918	Side 37
Livet videre på Ansnes, Et meget spesielt brev	Side 37
Fredrikke flytter tilbake til Ansnes, De siste årene i Fredrikkes liv	Side 38
Kilder	Side 40
Folketelling, Fredrikke og Theodor 1900	Side 41
Generasjonsoversikter	Side 42, 43
Gårdskart – og gårdsnummeroversikt	Side 44, 45

Historien om Fredrikke Arentine

Hennes liv og hennes kvenske røtter

Innledning

Denne slektshistorien er tenkt som en hyllest til oldemor Fredrikke Arentine Olsdatter, halvt kven og halvt norsk. Hun levde fra 1855 til 1931 på Ansnes i Malangen. Historien omhandler hennes aner fra Tornedalen og hennes besteforeldres reise inn i Norge. Besteforeldrene, Pehr og Maria kom til Lenvik i 1832. Vi følger familien og da spesielt hennes mor, Marja Lisa som kom til Ansnes rundt 1850. For å beskrive Fredrikkes liv, tar vi også for oss bygda Ansnes og livet i Malangen fram til Fredrikkes død i 1931.

Dette er ingen tradisjonell oppramsing av rene fakta med navn og årstall. I stedet er det skrevet som en fortelling som kanskje vil gi et bedre blikk inn i de enkeltes levekår. Men alle navn og årstall som blir nevnt, er riktige ut fra de kildene som er brukt.

Del 1 – Kvenske røtter

Gården Rahkosemäki (Rahkonen) i Könölä 1828

Året er 1828. I et lite, enkelt hus noen kilometer fra tettstedet Arpela i Finland, sitter Maria Jakobsdatter med sine 4 barn. Hun venter på at mannen Pehr Johansson eller Pekka som det heter her, skal komme hjem. Han dro hjemmefra i februar sammen med to andre menn fra trakten. Tanken var å prøve seg på vår-fiske i fjordene ute ved storhavet i vest. Etter at sønnen Salomon døde fra dem i februar 1826, ble Pehr så urolig. Han så ikke for seg hvordan han skulle kunne klare å forsørge en stadig økende familie. Den gården

de nå bor på, er et midlertidig hjem, de eier den ikke, de leier. Det har vært flere uår og lite mat, og i følge rykter var det masse fisk å få og tjene penger på under vårfisket. Dette lokket Pehr og flere andre til å dra til havet for å prøve lykken. Våren 1827 kunne han ikke dra, for da var lille Maria Elisabeth, siden kalt Marja Lisa sin fødsel nær forestående. Hun ble født i juni den våren. Men i år, vinteren 1828 fikk han muligheten. Og mens mannen var borte, falt alt arbeidet med barn og gårdsarbeid på Maria. Hun var på nytt svanger, for sjette gang. Barnet var ikke ventet før i august, og da passet det for Pehr å være borte flere uker på våren. Maria var sterk og i sin beste alder, fylte 36 år denne våren. Men nå når våren begynte å

vis seg i skog og mark, var hun spent på mannens tilbakekomst. Hadde de fått noe fisk der ute? Hva kom han hjem med? Også barna spør etter far. Greta Caisa på 10 år skjønner nok at moren er engstelig og prøver å hjelpe så godt hun kan. Johannes Petter på syv år og Isaac på fem er mer opptatt av lek og alt som kommer fram på senvinter og vår i naturen. Lille Marja Lisa ser ut til å vokse seg god og sterk heldigvis.

Pehr Johansson sine forfedre

Bygden hvor gården Rahkosemäki ligger, heter Könölä og er en nybyggerbygd. Det var Pehrs bestefar, Olof Pehrson Auni eller Auno som først kom hit til trakten og ryddet det første gårdsbruket, Könölä. Olof var født i Kakamaa i 1723. Hans forfedre holdt til i området Kakamaa og Laivaniemi ute ved Bottenviken. Etter all sannsynlighet kom Olofs forfedre fra en liten øy ved navn Auno ute i øysamfunnet i Bottenviken. Alle menn vi vet om av Olofs forfedre, brukte navnet Auno eller Auni som etternavn. Den bitte lille øya bestod av to boplasser. Øya Auno ligger i utløpet av Torneälven der sjøen er grunn. Siden mye ferskvann renner ut i sjøen der, er saltinnholdet i sjøen lavere enn normalt i sjøvann. Av denne grunn frøs det is på sjøen langt utenfor Bottenviken når vintrene var kalde. Øya Auno ble da omringet av vann i sommerhalvåret, men på vinteren kunne man gå på isen inn til fastlandet.

Nybyggeren Olof Pehrssons foreldre het Pehr (Pekka) Pålsson Auni og Kaarina Olofsdotter. Da barneflokket i Kakamaa vokste til, dro Pehr Pålsson og Kaarina med barneflokket opp langs Kemiälven og slo seg ned på stedet Ruottala. Dette stedet ligger litt vest for Kemiälven og rett nord for Kakamaa. På dette tidspunktet brukte alle i familien etternavnet Auno. De hadde 5 sønner og en datter. Olof Pehrson Auno var nummer 2 i rekken.

Et eller annet sted i Ruottala eller i nærheten, bodde en annen barnerik familie. Det var Matts Andersson Kuronen fra Kemi og kona Margaretha Mattsdotter. Disse to fikk i alle fall 8 barn, deriblant tvillinger. Olof Pehrsson fant sin første kone blant barna til Kuronen, nemlig Maria Mattsdotter født 1727.

Könölä, nybyggerbygden

Olof og Maria ble altså gift og barna kom på rekke og rad. Da ville Olof finne seg sin egen plass

hvor han kunne bygge og bo, og han tok beina fatt og vandret vestover og nordover fra Ruottala. Det var et skogkledd landskap innover, ganske flatt, men med små åskammer. På en slik lav åskam i skogen satte Olof seg ned for å hvile. Han ble sittende en lang stund og skuet ut over området og ble helt betatt. Her var stedet han hadde lengtet etter å finne, og her bestemte han seg for å slå seg ned. Og dermed startet nybyggeren med å bygge seg hus og bryte jord.

En nybygger på den tiden satte gjerne først opp en kåte av tre eller jord, dessuten en stolpebod hvor man oppbevarte mat av ulike typer. Som navnet sier, stod boden på stolper for at ville dyr ikke skulle kunne komme inn. Man måtte gå opp en trapp eller stige for å hente noe i boden. Siden tømret man gjerne opp en stue, et hus for krøtter og gjerne en kvern og en bod. Man måtte også ha en liten høyløe. Siden ble det vanlig med eget kokehus (eldhus) og bakstehus. Til å begynne med hadde gjerne huset bare ett rom med ljøre i taket, altså ingen skorstein, men ildsted midt i rommet hvor røyken steg opp og ut fra taket. Etter hvert ble det flere rom og et ildsted i hjørnet. I gammel tid var det svært få flyttbare møbler. Sengene var veggfaste, men etter hvert ble det vanlig med matbord, benker, senger og noen veggfaste hyller. I sengen var madrassen laget av bjørkeris hvor man la et stort skinn eller vevd teppe over. Som overbredselse var saueskinn og vevde tepper mer vanlig.

Olof Pehrson fikk gården registrert og byggetillatelse fra Landshøvdingen 17. Februar 1757. I tillegg

fikk han 35 års skattefritak fordi myndighetene gjerne ville at flere skulle bosette seg oppover mot Lapp-land. Dette var altså starten på bygden Könölä, som betyr hvileplass på finsk. Minst 2 av Olofs sønner, Johan Olofsson Rantamaa og Olof Olofsson Järkä bygget seg også bruk i Könölä da de stiftet familie, også disse fikk skattefritak. Og så vet vi at Marias bror, Pehr Mattsson Ylitalo f. 1733 med familie også bosatte seg i Könölä. Likeså en annen av Marias brødre, Nils Mattson f. 1738.

Det er verdt å nevne at hele området fra Botten-viken, vest mot Torneälven og øst til Kemi og nordover mot Arpela tilhørte det vi på norsk vil kalle prestegjeldet Alatornio. Den første kirken på stedet der dagens kirke står, mener man var bygget rundt 1316. En ny steinkirke ble bygget på samme sted 1500 – 1513. Hovedkirken som står i dag, er bygget og tilpasset rundt rester fra steinkirken. Den var ferdig 1794 – 1797. Kirken ligger ved Torneälvens utløp, og her er alle fødsler, dåpshandlinger, vielser og dødsfall fra området skrevet sirlig ned. Mye av opplysningene om Familien Auno er hentet fra kirkens registre.

Olof Pehrson Auni og hans kone, Maria fikk til sammen 7 sønner og 3 døtre, men mange av barna døde som småbarn. Olofs kone, Maria klarte heller ikke påkjennningene og døde etter å ha født 10 barn, i 1767. Olof giftet seg på nytt med Anna Niilontytär (som betyr Nilsdatter). Disse fikk ingen barn sammen, men Anna ble stemor for alle de små barna etter Maria. Det tok imidlertid ikke lang tid etter giftemål nummer to før Olof kjente seg dårlig. Men han var seig og ville ikke gi seg. Han drev gården, sitt livsverk, like til det siste, men i 1776 måtte han gi tapt. Da døde han av brystsyke. Bygden Könölä vokste raskt, og i 1793 var det allerede 7 bruk der.

Olof og Marias yngste sønn, førnevnte Johan Olofsson Rantamaa f. 1763, som bare var 13 år da faren døde, ryddet gården Rantamaa oppe på åskammen. På en tur til Kukkola for å fiske sik, møtte han hun som senere ble hans kone, Caisa (Catharina) Johansdotter Harri født 1760 i Kukkola. De to giftet seg og bodde på gården Rantamaa i Könölä og fikk 2 døtre og 3 sønner. Men livet ble ikke som de hadde tenkt. Johan fikk tuberkulose, en sykdom som tok mange liv både da og i mange år framover. Han døde av sin sykdom i 1795, 32 år gammel. Da var sønnen Pehr bare 2 år, og minstebroren Isaac 8 måneder. Caisa var blitt enke 35 år gammel med fem små barn. Caisa sin mor nede i Kukkola, Brita, var allerede enke da

Johan døde, og det ble til at Caisa flyttet hjem med sine små barn og bodde hos moren i Kukkola de neste årene. Moren var fremdeles frisk og rask og kunne hjelpe datteren med småbarna.

Pehr og Maria

Det ser ut til at lille Pehr ble værende i Kukkola hos sin bestemor Brita da Caisa giftet seg på nytt i mars 1799. Pehr var da 6 år. Caisa med sin nye ektemann, Isaac Hansson Jauho som var fra Karunki, vendte da tilbake til gården Rantamaa i Könölä. Pehr likte å bo ved elven sammen med bestemoren og lærte seg tidlig å fiske. Da Pehr fylte 16 år, døde hans bestemor Brita, og fra da av måtte Pehr stå på egne bein. Han var en arbeidsom unggutt, lærte seg å snekre møbler og bygge hus. Han ble flink til å manøvrere elvebåtene og kunne skyss folk over elven ved behov. Det var slik han møtte sin framtidige kone.

Pehr og Maria giftet seg i 1817 i Karunki, et tettsted på finsk side og et tettsted med navn Karungi på svensk side av Torneälven. De var da blitt ca. 25 år og begge jobbet som tjenere i området. På denne tiden var Torneälven blitt grense mellom Sverige og Finland/Russland. Finland hadde vært under svensk territorium helt siden 1150 og fram til 1808-1809. Etter 1809 ble Finland et fyrstedømme under Russland. Det hadde kanskje ikke så mye å si i det daglige livet i området. Både Maria og Pehr snakket det man på den tiden kalte Tornedalsfinsk og de var bevisst sitt kvenske opphav. Hele sitt liv snakket de språket fra Tornedalen og kalte seg kvener. I dag har Tornedalsfinsk blitt godkjent som minoritetsspråk i flere kommuner i Tornedalen, og språket har fått navnet Meänkieli.

Pehr og Maria fikk sin første datter mens de bodde i Karungi, Greta Caisa (Catharina) Pehrslotter i 1818. Livet som tjenere med diverse typer arbeid, kunne de ikke lenger fortsette med. Det ble til at de flyttet til Pehrs fødested Könölä, til gården Påhjanen som grenset inn mot Rantamaa der Pehr var født. Fremdeles bodde Pehrs mor, Caisa på Rantamaa sammen med Pehrs storebror Johan og hans familie. Og da er tiden inne for å gå tilbake til Maria i huset på Rahkosemäki, men først kan nevnes at Pehr brukte etternavn både fra Påhjanen, Rantamaa og Rahkonen, alle var steder han hadde bodd på.

Livet videre på Rahkosemäki (Rahkonen)

Maria og Pehr kom først til gården Påhjanen da de flyttet fra Karungi til Könölä. På Påhjanen bodde de fram til 1825, men i 1826 var de på Rahkonen. Barneflokket har vokst og dermed også behovet for mat. Greta Caisa har rukket å bli stor jente og hun hjelper sin mor så godt hun kan. Eldstegutten Johannes Petter gjør også småjobber for mor. Men lille Isac som ikke har fylt 5 enda, leker ute og inne. Det er ikke ufarlig å sette seg ned ute på marka enda, så Maria passer godt på. Det dør mange småbarn i området av feber og kikhoste, meslinger og lungebetennelse. De mistet jo lille Salomon for to år siden, og det smerter morshjertet ennå. I årene 1820 – 1828 døde det over 30 småbarn i den lille nybyggerbygden Könölä.

Ved den ene veggen står vugga som Pehr selv har laget. Nå er det Marja Lisa som ligger og sover rolig oppi vugga. Hun fyller et år uti juni. Maria har kjent et nytt liv røre seg under bringa en tid nå. Det er en god følelse, men også en stor bekymring for alle barnas framtid. I kveld sitter Maria så tankefull og venter. Hun liker ikke at Pehr er borte i en fremmed verden hun ikke kjenner. Noen ganger kryper angsten inn over henne, men hun må ikke gi seg over, hun må være sterk. Ute har vårregnet begynt å strømmen ned og kvelden siger på. Pehr kommer nok ikke i dag heller. Maria går til sengs for å hvile så lenge hun kan. Tre av barna ligger i en seng borte ved den ene langveggen, mens Maria ligger i en helt enkel seng nær den lille vugga. Sengene har Pehr laget.

Mai måned går over i juni, og sola står høyt på himmelen. Våronna er gjort ved hjelp av gode nabo-

er. Da plutselig skimter Maria en skikkelse hun drar kjensel på borte i skogkanten. Hun slipper alt og går han i møte. Han er solbrun og svært tynn, men det lyser en glede i ansiktet og øynene. Fisket har vært godt.

På Rahkosemäki går livet som før, og i august kommer det et nytt lite barn til verden, en liten gutt. Han får navnet Salomon etter gutten de mistet. Våren etter vil Pehr gjerne på fiske igjen, men Maria setter seg i mot. Lillegutten Salomon er ikke frisk, og Maria ser at han blir svakere og svakere. Han dør fra dem den 3. april 1829. Da har de mistet to små gutter med navnet Salomon. Sorgen overvelder dem begge, men det er ikke tid for å la følelsene ta over. De må få våronna gjort, så det blir mat til vinteren. Ut i mai/juni kjenner Maria at enda et barn er på vei. Sommeren går, kald og våt og de gruer seg til den enda kjøligere vinteren. På julaften 1829 skjer det et under også på Rahkosemäki. En liten gutt ser dagens lys selv om det er mørkt i den lille stua. Gutten får navnet Nils Andreas. Denne gutten vokser og ser frisk og sterk ut. Men de har lite mat. Ut på nyåret 1830 sier Pehr at han vil på fiske ute ved havet igjen. Og denne gangen skjønner Maria at det er nødvendig. Nå har Greta Caisa blitt 12 år og er flink med barna og huset. Johan Petter er også flink til å hjelpe med det nødvendige, selv om han bare er 9 år. Ut på vinteren drar Pehr til havet for andre gang. Maria vet at han blir borte lenge, og må bare tåle det. Når Pehr var borte, satt Maria i de lange kveldene og vevde og sydde klær til både små og store. Det å kunne veve og sy var sett på som et fint handverk og et respektert arbeid. Men kvinnene satt ikke bare inne og arbeidet. Ute på marken var arbeidet hardt og både mann og kvinne stod side om side og jobbet. Når Pehr var borte, falt dette tunge arbeidet helt og holdent på Maria.

Marias slekt i Anttis

I de lange kveldene, mens teppet i veven stadig vokser, kommer mange tanker over Maria. Hun ser hvor kjapp og flink Greta Caisa er og tenker tilbake på sin egen barndom. Selv mistet Maria både sin mor og sin bestemor det året hun var 16. Folk generelt på denne tiden i Tornedalen, kunne ofte bli ganske gamle. Det har vist seg at mange ble både 70 og 80 år gamle, dersom de ikke ble rammet av ulykker. I følge forskning var kostholdet forholdsvis sunt, når man ser bort fra barken i brødet, og så var hygienens bra. Det kom av at de fleste brukte jevnlig badstubad.

Men selvfølgelig ble en del rammet av lungebetennelse, hjertesykdom og epidemier.

Mellagården i Anttis, juni 2023

Maria ble født i bygden Anttis i Pajala i april 1792. Hun var eldst og hadde 4 små søsken. Da Maria var nesten to år, ble søsteren Brita født. Men hun døde bare 2 dager gammel, så Maria husker ikke noe fra den tiden. Så får hun tre brødre og en søster til. Bygden Anttis ligger nydelig til ved Torneälven der den flyter ganske rolig forbi. Stedet er omkranset av flott bjørkeskog i et heller flatt lende. Her har Maria hatt sine tidligste barneår, omkranset av sin slekt på alle sider. Bygden ble grunnlagt i 1622 av Marias tipp, tipp, tippoldefar Anders Persson Karvonen. Hans forfedre kom fra byen Käsämäki, et godt stykke ned fra Bottenviken i Finland. Det var Pehr Pehrsson Karvonen f. ca. 1510 som på sine eldre dager rømte fra Käsämäki fordi russerne angrep Finland og herjet hjembyen i 1589. Han kom seg til Pajala, men døde som nybygger der etter bare 7 år. Grunnleggeren av Anttis, førnevnte Anders var barnebarnet til Pehr. De neste fire ledd i slekten het Anders Karvonen på farsiden. Her kan nevnes at datter er lik tytär på finsk, for sønn brukes poika. Ulike navn man treffer på i finske arkiver kan skape litt hodebry. F. eks er Hannu lik Hans, Pekka er Per, Antti er Anders, Niilo er lik Nils, Olli er lik Ole, Caisa er lik Catharina, Brita er lik Birgitte med mer.

Marias farfar var den siste av disse Andersmennene. Han var født i 1728 og ble gift med Brita Esajasdotter Tyni som da ble Marias farmor. Bestemor Brita var født 1731 i en bygd enda lenger opp langs Torneälven, Lovikka. Farfar Anders sin slekt var grei og lett å holde styr på, men Brita kom fra en blanding av eldgammel Birkarlætt, svenske gruvearbeidere og en belgisk/fransk gruveslekt. For å få litt oversikt over Britas slektsvev, må vi ta med litt av Øvre Tornedalens historiske plass i samfunnet.

Birkarlene

I senmiddelalderen ekspanderte den finske innvandringen til Tornedalen. Tidligere var det samer fra hele Nordkalotten som holdt til i området sammen med en bofast, liten befolkning. Birkarlene er nevnt i området allerede på 1300-tallet. Denne gruppen mennesker var handelsfolk med meget spesielle rettigheter. De hadde nesten enerett på handel med samene og kunne også skattlegge dem. Hvor Birkarlene opprinnelig kom fra, er det flere meninger om. I tidligere tider lå store deler av Østre Finland, nordre Lappland og Nord Norge under fyrstedømmet eller rettere sagt, handelsrepublikken Novgorods inn-flytelse. Mange av Birkarlene hadde navn som var fremmede blant innbyggerne i Tornedalen. Dette kan tyde på at noen hadde russiske, tyske eller belgiske aner. Men de fleste var nok finske (kvenske) stormenn med penger og makt. Ca. år 1500 var det minst 500 Birkarler i nord. Birkarlene fikk stadig mer makt og stor rikdom. Men så ble Gustav Vasa oppmerksom på at denne handelen ødela for staten. Han ville selv ha retten til å kreve samene for skatt slik at inntektene skulle tilfalle staten. I 1553 sa han opp alle Birkarlens rettigheter, og på 1620-tallet var det helt slutt på handelen. Men mange av Birkarlene slo seg ned som jordbrukere i Tornedalen. De hadde penger og bygde opp store gårder med mange husdyr. Og siden disse folkene ble en del av Tornedalens øvrige befolkning, har deres etterkommere giftet seg inn i de fleste slekter i dalen. Og nesten samtidig med at denne handelen stoppet opp, fikk Tornedalen en stor innvandring av folk fra andre deler av Finland. De slo seg også ned som jordbrukere, med fiske og skogbruk i tillegg. Ca. år 1550 var det 300 gårdsbruk oppover fra Bottenviken til Pello, en strekning på 15 mil. Ganske lenge etter dette var det noen harde og ødeleggende uår i Tornedalen og russerne herjet området til stadighet, drepte og brente ned for fote.

Gruvedrift og Jernbruk

Så kom det som fremdeles preger øvre del av Tornedalen, nemlig bergverks- og gruveindustrien. Det begynte i det små, og først trodde man det var sølv som ble det viktigste metallet. Men det ble jernmalm som ble det helt store. De første gruvene og Masovnene kom oppe ved Junosuando/Masugnsbyen på vei opp mot Jukkasjärvi, og i Svappavarra var det et kopperbruk. Siden ble det også satt opp en Masovn ved Tornefors. Og der det er penger å tjene,

kommer ledende folk inn utenfra og tar styringen, slik også i Tornedalen. I år 1646 fikk Arendt Grape kongelige privilegier til å starte jernbruk i Kengis. Råkullet måtte fraktes fra gruvene til jernbruket som bearbeidet malmen. Den eneste måten dette kunne skje på, var i små elvebåter sommerstid og med rein og pulk vinterstid. En rein kunne dra ca. 100 – 150 kilo jernmalm. Det ble inngått spesielle avtaler med reineierne. Fra Tornefors til Kengis var det 16 mil, og helt opp til Svappavarra var det 30 mil. Kengis ligger like sør og øst for dagens sentrum av Pajala. Ved en foss i elven ble bruket realisert. Arendt Grape var fra

Lübeck i Tyskland, og han tok med seg erfarne tyske gruvearbeidere til Kengis og Masugnsbyen oppe ved Junosuando. De tyske arbeiderne var erfarne og kunne de ulike fagene meget godt. En av de tyske slektene het Thun. De var smeder og de ble ansvarlige for alt smiearbeid ved Kengis. Det var også en annen gruppe gruvearbeidere som kom til Tornedalen. De kom fra Vallonia i Belgia på grensen mot Frankrike. Der var det blitt arbeidsledighet blant erfarne gruvearbeidere, og da så de sitt snitt til å få seg godt arbeid i nord. Dessuten kom det noen svenske arbeidere oppover fra jernbruket Julita som lå i Katrineholm i Södermannsland lenger syd i Sverige, Julita jernbruk var blitt opprettet allerede på 1500-tallet og drev vesentlig med å støpe kanonkuler til de mange krigene. I Avesta i Dalarna var det et gammelt Kobberbruk. Derfra kom det også dyktige smeder.

Det tette samfunnet rundt gruvedriften og jernbruket

Denne forholdsvis store immigrasjonen førte

til en variert blanding av språk, religion og kultur som ikke bare var positiv for stedet. Men mange fikk arbeid, og på bruket i Kengis ble det etter hvert et ganske tett og livlig lite samfunn. Det ble oppført mange arbeiderboliger for familiene til de som jobbet på bruket. Der ble også bygget en stor manngårdsbygning som det heter i Tornedalen, en stor bygning på 25 x 15 meter. Den inneholdt blant annet en kirkesal. Familiene kunne drive små jordlapper og det var små løer og boder rundt omkring. På Kengis var det også et årvisst marked. Det var forbudt ved lov å drive landhandel i tidlige tider. All handel skulle skje hos byborgerne i Tornio. Men på de årlige markedene kunne man handle fritt. Noen av salgsvarene på markedene var: bly, krutt, belter, hamp, kornmel, tobakk, salt, vadmél, grove tøystoff, gryter, nåler, kjeler, gevær, med mer. Samene solgte reinskinn, reinhansker, nedfrosset reinkjøtt, reinost, tørka sik og gjedde. Nybyggerne solgte gårdsvarer som smør, fisk, skinnvarer og lim. Det å lage lim av bein var en utbredt syssel. Og så ble det jo solgt brennevin i store mengder.

Etterhvert ble det bygget et kapell med kirkegård på stedet. Rundt 1660 bodde og arbeidet ca. 240 mennesker på stedet. Og i et slikt lite og tett samfunn, blir det jo giftemål på tvers av folkeslag og barn med blandet avstamming. Dette blandingssamfunnet ble en del av farmor Britas stamtavle.

Familien Fors

En av familiene som var av svensk eller Vallonsk avstamming og høyt respekterte ved jernbruket fra ca. 1650 til 1760, var familien Fors. Lars Josephs-son Fors var født 1620 i Norrbotten. Han jobbet som pumpemaker ved Kengis. Konas navn er ukjent, men han fikk en sønn, Lars Larsson Fors f. ca 1650. Denne sønnen jobbet som smed ved jernverket. Han ble gift med Maria Hansdatter Bergmann, datter til en svensk gruvearbeider fra Härjedalen. Disse var en del av samfunnet ved Kengis og de fikk i allefall en sønn vi vet om, Olof Larsson Fors f. 1680. Han var hammersmed ved verket og senere masmeister ved gruvene oppe ved Tornefors. Fra ca. 1720 satt han i nemden ved bergstinget ved Kengis bruk.

Før vi sier mer om familien Fors, skal vi innom en meget spesiell slekt fra Vallonia i Belgia. Mannen som kom til Kengis med hele sin familie, het Pierre Servais, senere Petter Servio i Sverige. Han hadde først kommet fra Vallonia til Julita bruk, men ble en

upopulær mann der, og fikk da tillatelse til å jobbe ved Kengis bruk. Han hadde 4-5 barn og var gift to ganger med Johanna og Annika. Sønnen Frantz var kullbrenner ved Svappavarra kopperbruk og fikk fire barn med Karin Eriksdotter. Vi følger så to av Frantz sine sønner, Petter Fransson Servio f. 1658, og Niklas eller Nils Fransson Servio f. 1655. Begge var gruvearbeidere ved Svappavarra. Petter Fransson Servio giftet seg med Annika Larsdotter. De fikk datteren Brita Persdotter Servio f. 1680. Denne datteren, Brita ble gift med tidligere nevnte Olof Larsson Fors som da var masmester ved gruvene i Tornefors. Alle arbeiderne ved Kengis, Svappavarra, Masugnsbyen, Junosuando og Tornefors var som ett samfunn. Og disse to, Olof Larsson Fors og Brita Servio var besteforeldre til Marias farmor i Anttis.

Den andre sønnen til Frantz, Niklas Fransson Servio har ingenting med slekten til Maria Jakobsdatter å gjøre, men jeg nevner de to brødrene, siden både Petter Fransson Servio og Niklas Fransson Servio har etterkommere på Ansnes i Malangen. Petter er en av forfedrene til Fredrikke, mens Niklas er en av forfedrene til Ingeborg Thrane Edvardsdatter på Ytre Ansnes. Niklas var gift med Dordi Baltzarsdatter Thun. Hennes fars slekt kom fra Aachen, Slesvig-Holstein i Tyskland rundt 1580. De var alle utdannet smeder og var meget dyktige i faget. Dette er bakgrunnen for at slekten kom til Kengis i Tornedalen

Videre følger vi Olof Larsson Fors og Brita Persdotter Servio. De fikk til sammen barna: Anna Olofsdotter Fors, Lars Olofsson Fors, Olof Olofsson Fors og Maria Olofsdotter Fors. Anna var jo daoldemor til Maria. Annas bror, Lars Olofsson Fors fikk 11 barn. En av de 11 var Peder Larsson Fors f. 1734. Han flyttet til Straumsnes i Lenvik, ikke langt fra Sultindvik. Han var fetter til Marias bestemor Brita. Man finner Peder Larsson første gang i kirkeboka i Lenvik i 1760. I 1801 bor han og kona Birgitta Andersdatter på Straumsnes. De fikk 10 barn i Lenvik

Pierre Servais fra Vallonia

Hvorfor skal vi da stoppe opp med en mann så langt tilbake? Jo, av den enkle grunn at det er skrevet masse om han, og hans etterkommere er giftet inn i en rekke slekter i Tornedalen og i Norge. Og han var altså en av Maria Jakobsdatters forfedre, og dermed en av forfedrene til alle etterkommerne etter Pehr og Maria. Som sagt, er det skrevet masse artikler om denne mannen. Jeg vil her holde meg til en artikkel skrevet av Erik Kuoksu, en som jeg har tillit til og

som har skrevet om de fleste slekter i Tornedalen

Det sies om Pierre Servais at han var fra Vallonia i Belgia eller fra tilstøtende Fransk område. Selv kalte han seg fransøs, og det er vel riktig da å nevne at det i Frankrike var en by ved navn Servais, ikke så langt fra grensen til Vallonia. Pierre sa selv at han kom fra Frankrike til Sverige i 1627. Han arbeidet ved Julita bruk i Södermannsland 1642 – 1652, og i Masugnsbyen 1655 – 1659. Hans dramatiske historie er vel verdt å fortelle om. Da Bergskollegiet kom sammen i 1652, kom det fram att kullbrenneren Pierre Servais, eller Petter Servio som han ble hetende, hadde brukt skjellsord og truet med å skyte sin husbonde, Johan Ditmar som eide Julita bruk. Han hadde også slått opp døren til det huset som Ditmar bodde i ved Bruket med en stor stokk, men fant huset tomt siden Ditmar var på reise. For denne forbrytelsen ble Petter umiddelbart satt i fengsel i Nyköping. Petter erkjente dette, men la til at alle bruksforvaltere var kjeltringer og tyver fordi de bedrog den svenske staten. Når retten ville straffe han, sa han at de like godt kunne henge ham.

Petter synes å være en arg type og en motvillig vågehals som ikke var i stand til å gjøre noe godt ved det Svenske Bergverket, dessuten var han fra en fremmed nasjon. Derfor bestemte bergverkskollegiet at Petter Servio skulle settes på et skip og forvises fra riket med sin hustru og sine barn, ettersom også hans sønner var motvillige og arge akkurat som sin far. Dersom han siden våget å komme tilbake til Sverige og gjøre noen skade, skulle han halshugges. Likevel ble han satt fri i november 1652, og ble frikjøpt fra sin tjeneste hos Johan Ditmar.

25. januar 1654 skrev så Petter Servio kontrakt med Kengis Bruk for to år. Det var på den tid Brødrene Momma som hadde overtatt Kengis Bruk. Men også her havnet Petter Servio i konflikt med sine arbeidsgivere. 12. Juni 1662 la han inn en klage til Rikskansleren der han beskrev sin situasjon. Han sa han hadde arbeidet for Brødrene i seks år uten å få lønn, mens han selv hadde folk under seg som krevde han for lønn, mat og drikke. Derfor ble han nødt til å sette seg i gjeld. Det ble så ille for han att han ble fratatt all sin eiendom, og det gikk ut over hele hans familie. Etter dette hadde Brødrene satt han i jern, bundet han fast på en slede og ført han til Piteå, der han ble satt i et ”ukristelig” fengsel i et halvt år. Etter en stund, ble han satt fri, men fengslet igjen

Petter Servio hevdet at brødrene forfulgte han, siden han hadde oppdaget at brødrene hadde ført stangjern og tusentalls skipsspiker over fjella til danskene i Norge under krigen mellom Sverige og Danmark 1657 – 1658. Han hevdet de svek den svenske stat. Derfor ba han rikskansleren om å bli satt fri, slik at brødrene i stedet måtte sone sin straff. Saken ble behandlet fem ganger i 1661 ved bergskollegiet. Ved bergskollegiets sammenkomst 20. november 1661 ble det opplyst om at Petter Servio allerede i 1652 hadde blitt dømt til landsforvisning, men at han skulle få bli i riket om han skikket seg vel. Nå fant imidlertid berskollegiet ut at han ikke hadde forbedret seg det minste, derfor skulle han denne gang virkelig bli satt på et skip og føres ut av Sverige. En sønn ser ut til å ha blitt forvist med faren, de andre i familien ble igjen ved brukene i Tornedalen.

Birkarlslekten

Som om det ikke var nok av ulike forfedre i Marias ættelinje, er det ennå to sider vi må ta med. Vi tar nå utgangspunkt i besteforeldrene til Marias farmor. De har vi før nevnt som Olof og Brita Fors. Disse to fikk blant flere, datteren Anna Olofsdatter Fors født 1760. Anna var altså Marias oldemor, og hun ble gift med en som het Esajas Olofson Tyni. Disse bosatte seg i nybyggerbygda Lovikka på vei opp mot Jukkasjärvi. Og på Marias oldefars side, Esajas Olofson Tyni går vi rett inn i en eldgammel Birkarlslekt som vi kjenner til fra år 1465. Slekten var kalt Olkurri og de bodde på finsk side av Torneälven på stedet Kainuunkylä. De tre første ættleddene brukte etternavnet Pajari, og det har vært mye diskutert hvor deres opphav kommer fra. Det er muligheter for både tysk, russisk og bayersk bakgrunn. I slekten er det noen navn som ingen andre i området har brukt, slik som Loudvig og Dynits. Det vi vet sikkert, er at de var Birkarler, altså handelsmenn. Det ligger den dag i dag et stort våningshus i veien som heter Tynintie på stedet Kainuunkylä. Hovedgården til den del av slekten vi skal følge, hadde navnet Lovikka. Der bodde Nils Ludvigsson Lovikka fram til 1639. På denne tiden herjet trettiårs krigen, og det endret livet for slekten. Nils Ludvigsson hadde drevet gården fra 1623. Så ble Nils utkommandert til soldat i krigen. Han skjønnte fort at dette enten ville bli hans død, eller at han endte som krøpling. For å unngå å kjempe i en meningsløs krig, brøt han opp fra gården og flyttet opp til det de kalte Lappmarken. De som bodde der, var fritatt fra krigstjeneste. Der oppe fan-

tes det store jaktmarker og rike fiskevann. Tidlig på våren i 1639, etter at isen på elva hadde smeltet, tok han elvebåten sin, noe redskap og alt han behøvde til fiske i vanna og begav seg oppover elven. Etter en vanskelig ferd hvor han flere ganger måtte dra båten i land og bære den forbi fosser og stryk, kom han fram til en plass han syntes så høvelig ut for å rydde seg plass på. Det var tydelig at her hadde det vært fiskere før, og de hadde bygd opp en Niili, en slag bod på påler der de kunne tørke og oppbevare både fisk og kjøtt. Det ble kveld og han gjorde seg en soveplass på brisk der han kunne sove om natta. Han tenkte å starte arbeidet med å rydde boplass allerede neste dag. Men på natten drømte han at en nisse kom til han og sa at han ikke måtte bosette seg der. ”Her vil ingen dø av sult, men heller ikke få et liv i overflod. Du skal dra lenger opp langs elven. Når du kommer til en plass der vannet renner fra tre kanter og danner en vårbekk som flyter ut i elven, kan du bygge og bo der”. Da han våknet på morgenen, bestemte han seg for å dra videre, og han fant plassen nissen hadde beskrevet. Når han steg ut av båten, så han en orm som lå på stranden. Det tok han som et godt tegn. Og i viken her startet Nils å bryte seg ny gård. Han ga nybyggerbruket samme navn som gården i Kainuunkylä hadde, nemlig Lovikka. Det er på denne plassen vi i 1730-årene og framover finner etterkommerne etter Nils, de førnevnte oldeforeldrene til Maria, Esajas Tyni og Anna Olofsdatter Fors. Og det er her Marias farmor, Brita blir født i 1731. Denne Brita blir gift med Anders Karvonen i Anttis og hun flytter dit. De får 9 barn, og et av barna er da Marias far, Jacob Anderson Karvonen Mella født 1772. Gården til Jacob finnes fremdeles i Anttis og blir kalt Mellagården.

Slekten fra Hietaniemi på Hädenäset og folket i Lainio

Marias far, Jacob Andersson Karvonen Mella måtte jo finne seg en kone. Og litt opp langs en bielv til Torneälven, fant han den som ble hans hustru i flere år. Hun døde imidlertid bare 46 år gammel. Kona til Jacob het Lisa Hansdotter og var fra Lainio, en liten nybyggerbygd langt inn i skogen og marka i området som lå under Jukkasjärvi kirkesogn.

Men først må vi dra til Hädenäset lenger ned i Tornedalen. Der bodde det i 1539 – 1589 en meget rik bonde ved navn Olof Mattsson Hietaniemi. Han var på den tiden en av de rikeste menn i Övertornio. På stedet Hädenäset var det fra langt tilbake en

markeds plass helt ned mot elven. Der var det marked hvert år ved midtsommer. På dette markedet samlet både samer, bjarmer, tavaster, hviterussere, botninger, finner og svensker seg. Størst var skinnhandelen med russerne. Like ved markeds plassen ble det bygget et kapell i 1617, og i 1740 ble en kirke ferdigstilt. Denne kirken var fantastisk, med et interiør som skilte seg ut. Dessverre brant kirken ned i 2023, et stort tap.

Men nå skal vi følge bonden Olof Mattsson Hietaniemi sine etterkommere fram til Lisa Hansdotter, Marias mor. Fjerde generasjon etter Olof Mattsson, Clemet Olofsson f. 1617, pleide å dra til Markedet i Matarengi. Og da hadde det seg slik at på det siste markedet hadde Clemet snakket med Kronofogden og av han fått et papir, resolusjonshandlinger, hvor det stod at Clemets sønn, Olof skulle få tildelt mark til et sekstendels mantal. Det betyr at den mark en skulle kunne forsørge en hel familie. Den tildelte plassen lå ved den ubebodde bekken eller elva Lainio. Faren Clemet hadde forklart sine tre sønner hvordan de skulle komme fram dit, og i slutten av 1620 årene dro de tre brødrene oppover elver og fosser til de fant den rette plassen i en stille vik. Nå var Lainios første rydningsmann kommet fram. Det er litt ulike oppfatninger om denne historien, men det er ingen tvil om at Olof Clemetson var første rydningsmann i Lainio.

Olof gikk et par hundre meter oppover langs elvebredden til han så hvor bolighuset skulle stå. Der vokste det furu med passende størrelse, og med hjelp av både far selv og brødrene, stod huset ganske snart på plass. Det ble bygget slik at marken var gulv i huset. På marken dekte de til med ris til en jevn flate, slik samene pleide å gjøre. Bygget ble laftet etter den tidens

skikk og hadde en høyde med 7 til 8 stokker med mose i mellom til isolering. Taket bestod av kvistet granstaur med en arms tykkelse, og øverst i røstet la de en tykkere stokk på som tyngde. Så la de never på hele taket for å hindre at det rant vann inn, derpå torv fra myrene omkring. Sakte men sikkert vokste gården fram med flere bygg og åker til kornsåing. År 1631 kom så myndighetspersonen og så over den nye rydningen, nå var det en røk i Lainio, altså en husholdning. Og dette året, 1631, fikk Olof Clemetson sitt eierbevis. Nye rydningsmenn kom til og bygden vokste på begge sider av elven. De drev det man kaller svedjebruk, altså svir/brenner man ned skog og kratt og sår korn der man har svidd ned. Ellers levde de av fiske og jakt i tillegg til gårdsdrift. Denne bygda ligger lenger nord enn Anttis og Lovikka. Her er det riktig å si litt om sanking av for til dyra oppe i de endeløse skogene og myrene. Myrene var gull verdt. De tørket sjelden ut, og derfor stod myrgresset seg svært bra. Disse myrene slo de, og høyet ble tørket og lagt i typiske kvenlader. De er som små lafta løer, men veggene skrår innover nede. En slik typisk myrslåtting med mange kvenløer finnes fortsatt i Pajala sogn. Stedet er et naturreservat og heter Vasikkavuoma.

Clemet Olofsson hadde 3 sønner og 2 døtre. Sønnene het Mårten, Clemet og Olof. Både Mårten og Olof har slekt etter seg i Lenvik, Målselv, Balsfjord og Malangen. Barnebarnet til Olof, Matts eller Mathias Hansson født 1722 i Lainio kom til Kjerr-esnes i Målselv og har stor slekt etter seg både vidt og bredt. Barnebarnet til Mårten, Hans Ersson f. 1715 i Lainio var far til Marias mor, Lisa.

Lisas farfar Erik Mortenson Lainio var gift med Anna Persdotter. De hadde 5 barn. Erik drev sine gårder i Lainio, Esko og Mikko.

Sønnen, Hans Ersson Lainio var født i Lainio i 1715 og giftet seg med Lisa Henriksdotter Soppero, født 1726. Han bodde på Mikko gård i Lainio. De hadde til sammen 9 barn. Dette var Marias bestefar på morsiden. Han døde i 1881 og da fikk ungeflokket to oppnevnte verger. Marias bestefar var tremenning med Mathias på Kjerresnes.

Her må jeg komme med en bemerkning. I Lainio ble det født to jenter med navnet Lisa Hansdotter i 1761. Disse to jentene var tremenninger og ble ofte forvekslet. Hun som var Marias mor er datter til Hans Ersson i følge skriftlige, pålitelige kilder i Tornedalen.

Lisa Hansdotter Lainio kom senere, etter 1790 som kona til Jacob til Anttis og begge bodde der til sin død. Lisa døde i august 1808, da var Maria 16 år. Ti år senere var Maria gift og mor for første gang. Farmoren til Maria, Brita Esajasdotter Tyni døde bare 2 måneder etter Lisa og farfaren døde i 1812. Men Marias far, Jacob levde ennå i mange år. Lisas bror, Hans Hansson Lainio, siden med etternavnet Forsberg, ble nybygger i Kurravarra, et nybyggersted på vei fra Jukkasjärvi med retning Torneträsk.

Livet videre for Pehr og Maria

på Rahkosemäki i Könölä

Nå var altså Pehr på sin andre tur ned til havet for å fiske og tjene penger. Det er vinter og vår 1830. Maria styrer hus og hjem med sine 5 barn. Nils Andreas som ble født på julaften 1829 er en frisk og sterk gutt som vokser for hver dag. Men Maria er likevel bekymret. Det minker stadig på fôr til dyra og de kommer til å måtte rasjonere ut maten også for familien. Vil hun da beholde melk til Nils Andreas? Vil de klare seg fra sult og sykdom? Hun venter ikke Pehr hjem på lenge enda.

Dagene og ukene går, det ligger fremdeles snø på marka ut i mai, og nå må de snart få potetene i jorda. Men det nytter ikke før telen har gitt seg. På Rantamaa gården strever også Pehrs storebror Johan og kona Maria fra Kemi for å få endene til å møtes. Alle bøndene i Könölä sliter denne våren og sommeren. Det blir ingen vei utenom barkebrød for folkene og bjørkeris til mat for dyra. Vanlig kosthold var surmelk, kornbrød bakt uten gjær eller surdeig, salt fisk, tørka fisk og bær. Grønnsaker på den tid var engsyre og kvann. Kornbrødet måtte lages og spises samme dag, hvis ikke ble det for hardt. Det ble laget av rugmel iblandet furubark og agner fra kornet sammen med vann og salt. Kjøtt fra vilt var mer vanlig lenger opp mot vidda, men her, nesten ute ved Bottenviken var fisk mer vanlig

Men nå begynner Maria virkelig å bli engstelig. Hvor blir det av Pehr? Han kommer vel tilbake? Hadde Pehr vært hjemme, kunne han prøvd seg på fiske etter sik nede i fossen ved Kukkola. Hun kan ikke sende sønnen Johannes. Han er altfor liten til en slik oppgave. De må bare klare seg så godt de kan og håpe på at det blir bedre når og hvis Pehr kommer. Hun våger ikke å tenke noe annet enn at alt er vel med han.

Ut i juni kommer endelig Pehr. Fisket har vært godt også denne gangen, og det ser litt lysere ut i ukene som kommer. De kan roe litt ned og nå er de i hvertfall to om å komme seg videre. Maria er svært sliten etter både arbeidet og ventingen på Pehr. Barna har lagt på seg og ser ut til å ha det bra, noe som er til glede for alle. Høst og vinter går, og man blar om til året 1831. I april skjønner Maria at enda et barn er på vei. Da er det godt å ha Pehr ved sin side. Han drar ikke på fiske denne våren. Han skjønte at tiden på gården alene for Maria med ansvar for barn og krøtter ble for mye for henne. Men han er urolig for framtida, og ymter frampå til Maria om hun kunne tenke seg å bli med sammen med barna til landet ute ved havet, der han vet det er mat å hente opp fra de mørke bølgene. Begge to vet at mange familier har sett seg nødt til å sende barna over fjellet så snart de kan gjøre nytte for seg hos fremmede. Da blir det en munn mindre å mette hjemme, og et håp om en lysere framtid for barna i det nye landet. Men begge er enige om at en slik løsning vil være det siste alternativet de går for. Pehr har jo blitt litt kjent i området ved kysten. Han har blitt kjent med noen ute i Sultindvik, og så bor det flere kvener på Hollendernes og Kjerr-esnes. Det må være mulig også for Pehr og Maria å bygge seg et nytt hjem i havlandet.

I oktober 1831 blir jenta Eva Birgitte (senere kalt Eva Brita) født, en frisk og sunn liten jente som Greta Caisa får stor omsorg for. Storesøstera er nå blitt 13 år og er til veldig hjelp i hjemmet. Men nå kverner tankene nesten dag og natt for både Pehr og Maria. Skal de bryte opp fra alt det kjente, fra slekt og venner, fra hus og hjem og flytte til en ukjent framtid i et fremmed land med et annet språk? På denne tiden er jo når sant skal sies, Norge under Sverige og under svensk styre, men språk og kultur er annerledes. Det haster å bestemme seg. Skal de reise, må det bli litt ut på nyåret 1832. Pehr vil ta kontakt med de som flytter reinen ned over Torneträsk. Der har han selv dratt før, men med kone og barn må han være sikker på at de får følge med noen som selv har flyttet med familie, noen som har erfaring og kjenner til forholdene. Lille Eva Brita er jo bare spedbarnet, og så er jo heller ikke Nils Andreas mer enn 2 -3 år. De klarer ikke å gå denne veien på egne bein. Han må få til en avtale med samene om dette skal lykkes.

Den store reisen

Endelig er avtalen med samene på plass. Nå

må de utstyres med passe type klær og fottøy. Det må tåle streng kulde, vind og snøføyke. Nå begynner Maria å sy varme luer av harepels til barna. Harepelsen er så myk og fin til de små, samtidig som den er varm. De to minste får også andre klær av harepels. I skogsområdet rundt Könölä var og er det fremdeles mange harer. Siden haren er et lite dyr, passet denne pelsen godt til små klær til barn. De voksne brukte heller klær av reinskinn innsatt med selolje for å holde skinnsiden myk. Alle typer fottøy var også laget av skinn. Og så må de ha proviant. Det tar tid å reise med samene og reinflokken, men tryggheten veier opp for tiden. Det er bestemt at Eva Brita skal ligge i komse på veien. Når tiden er inne, skal de møte samene oppe ved Jukkasjärvi. Siden Marias far, Jacob Andersson Mella Karvonen fremdeles lever der oppe i Anttis, drar hele familien til Anttis i god tid før de skal møte samene. Der får de si farvel til mange av Marias slektninger, og de får gode råd med på veien. Maria kjenner en rar følelse. Dette er utvilsomt det siste hun ser til sin far og resten av ætta. Det koster å bryte opp fra alt det man kjenner til. Men drømmen om mat og trygghet for barna i det nye landet veier tyngst.

Så er tiden der. Samene har samlet seg et stykke utenfor Jukkasjärvi. De hilser familien velkommen og virker hyggelige, men det ligger også litt spenning i luften. To folkeslag skal reise og bo sammen i mange og lange dager. Denne søndagen er det gudstjeneste i Jukkasjärvi kirke. Både samefamiliene og Pehr og

Heldigvis har samene med seg kvinner og barn, ja hele familien og de små løser opp en litt spent stemning litt etter litt. Det er samene som tar vare på proviant og det er de som lager til maten underveis på sitt vis. Der de må finne ly og vente noen dager, setter de opp sine lavvoer. Pehr og Maria har måttet betale for både mat og alt rundt transport, men det så de som en meget god investering i trygghet. Det er de drektige simlene som fører an. De kan veien og vil ned til kalvingsplassene før kalvinga begynner. Derfor jager ikke samene på flokken. De passer godt på dyra, og lar dyra styre tid og sted så langt det er mulig. Dette må bare Pehr og Maria finne seg i, selv om de synes det tar lang tid. Det blir mange kaffekok, og Maria har med seg kaffeost fra folket i Anttis. Det er en spesialitet laget av råmelk som man skjærer i små biter og har oppi kaffekoppen med svart kaffe og godt med sukker. Reiseveien går nedover fra Jukkasjärvi bort til Kurravaara, videre til Rautas, Bergfors og til Torneträsk. Ved Torneträsk krysser de over mot Altevannet. Derfra følger de mer og mindre det islagte vannet til de er framme ved Innset, øverst i Bardu. En gang på veien kunne det gått riktig galt. Lille Eva Brita ramlet ut av komsa, og ble liggende i snøen. Men heldigvis kom Pehr og Maria bak og fant henne ganske fort. For øvrig gikk reisen greit, men det var ofte strabasiøst og til tider føk det så rundt dem at de måtte være i ro til uværet ga seg.

Endelig framme ved bebyggelse

i Ruijan/Norge

Etter at de har lagt det langstrakte, islagte Altevannet bak seg, følger de elva nedover en dal. Noen mil nede i dalen, ser de noen små hus av tømmer. Det ryker godt ut fra en skorsteinspipe. Her ligger det et par gårder ganske nær hverandre. Både barn og voksne er slitne etter den lange turen. De håper på å få lov til å hvile noen dager her på disse gårdene. De banker på og ut kommer en godt voksen mann. Han forstår straks at det er en kvenfamilie på sin vei ut til kysten. De forstår ikke språket hverken den ene eller den andre veien, men det er mange måter å gjøre seg forstått på. Da kona kommer og ser lille Eva Brita i komsa, vinker hun straks familien inn. Det blir trangt i den lille stua, men folket er hyggelige. De blir tilbudt mat og drikke, og endelig får de ta av seg trange skinnsko og klær. Før Maria anser seg, har både Marja Lisa, Nils Andreas, Isak og Eva Brita sovnet på gulvet. Den gode varmen inne og mat i magen gjorde så godt.

Maria velger å få med seg denne gudstjenesten. For samene blir de borte lenge, og noen gudstjeneste får de neppe med seg før de er tilbake i Jukkasjärvi etter sommeren. Pehr og Maria synes det vil være riktig å få høre preken en siste gang slik de er vant med helt fra sin barndom og få med seg Herrens velsignelse på reisen videre. Denne søndagen er det selveste Lars Levi Læstadius som holder preken. Han er prest i prestegjeldets hovedkirke i Karesuando, men han har også ansvar for Jukkasjärvi kirke som ligger innen samme prestegjeld. Og det passet altså slik at han var der akkurat denne søndagen.

De får slå seg til en ukes tid her, men lenger kan de ikke bli. De må videre ut mot kysten før snøen smelter. Mannen og kona på gården ymter frampå at de trenger en arbeidsom gutt denne sommeren. Det vil vanke god mat og klær, og litt lønn for strevet. Skulle noe slikt passe for Johannes Petter. De skal ta godt vare på han. Både Maria og Pehr har fått et meget godt inntrykk av folkene her, og ser at det kanskje er det rette for dem alle. Og slik går det til at den eldste av sønnene blir tjener på Kaldbækken i Bardu. Der blir han helt til han gifter seg og starter egen familie.

Reisen ut til fjorden og havet

Etter vel en uke i Bardu, pakker Pehr og Maria sammen alt sitt og drar videre uten følge av samene. Det er fremdeles kaldt og snøføre og det blir langt å gå. De som kan, går på ski, Eva Brita og de minste barna får sitte på en slede som Pehr drar bak seg. De følger mer og mindre elva nedover, men må stadig ta omveier, for her er ikke lendet flatt og rett fram. Elva snor seg fram og her og der går den i bratte stryk. På veien får de sove i løer og uthus, og noen ganger inne hos folk. De som bor her, har selv flyttet og vet at det er tungt og langt å gå for de med små bein. Samtidig merker Pehr og Maria en viss skepsis, selv om de ikke forstår språket. Noen er nok redd for at de skal slå seg ned før de kommer til fjorden og bli en konkurrent. Og de fastboende merker at Pehr har et godt øye til skogen og alt man kan lage av trevirke. Han ser seg godt rundt for å legge merke til hva folkene her bruker av ulike husgeråd av tre.

Lenger ned blir snøen vanskelig å komme seg fram i. De er jo nord for Polarsirkelen, og når det er klarvær, skinner sola lenge og vel. Snøen blir sprø og tung å forsere, og etter hvert er det barflekker mange steder. Omsider kommer de ned der Målselven går ut mot havet. Her vet Pehr at det bor flere kvener, både på Hollendernes og Kjerresnes og mange andre steder rundt fjorden. Her får de husrom og endelig kan de snakke sitt eget språk og bli forstått. Nå slipper de skuldrene ned og kjenner hvor utrolig slitne de er.

Våren 1832 da Pehr og Maria ankom Kjerresnes, var Mathis Mathisen fremdeles i live, men han døde allerede i 1834. Mathis var firmenning med Marias mor Lisa. På gården bodde de som overtok etter Mathis, nemlig hans datter Margrethe Maria og hennes mann Halvor Sivert Haagenesen. Maria Jakobsdatter og Margrethe Maria var altså i slekt som femte ledd fra

slekten etter Olof Clemetson i Lainio. Selv om de ikke kjente hverandre fra før, så var det likevel et sterkt slektsbånd som betydde mye når man er i fremmed land. Men Margrethe Maria og hennes familie var for nordmenn å regne og snakket norsk. Gamle Mathis Mathisen kunne fremdeles sin Tornedalsfinsk.

På Øvre Kjerresnes var det husrom og hjerte-rom og her fikk Pehr og Maria slå seg ned det første året. Pehr var likevel bestemt på å bygge seg sitt eget sted ute i Sultindvik. Han ville bo rett ved fjorden og ro fiske. Han hadde truffet Ole fra Sultindvik de gangene han hadde vært på vårfiske. De hadde kommet så godt overens, så noen uker etter at de kom til Kjerresnes, fikk Pehr låne båt og rodde ut til Sultindvik for å snakke med Ole. Han fikk lovnad på å tømre seg en stue hos Ole, men måtte først tjene penger på fiske, før han kunne kjøpe tømmer og starte bygging.

Ulykken

I mars 1833 tok så Pehr med seg kone og barn og flyttet ut til gården Skamtind i Ersfjorden. Derfra var veien til vårfiske rett ut for stuedøra. På den tiden var det flere bolighus på Skamtind. I perioder hadde stedet stått tomt, og kun vært i bruk under fisket. Andre tider bodde det folk der fast. Maria og Pehr skulle bare være der ute under fisket. Det kunne være heller barske forhold der under den høye tinden med havet rett i mot. Bølgene slo inn over bergknausene, men noen ganger var det nydelig vær med solskinn nesten hele døgnet. På den ene siden av gården var det en fin strand i vika. Her var det spennende for barna.

Det var skjell og masse rart å finne i sjøkanten. Men Maria var svært forsiktig og fulgte med på leken. Men det skulle bare et øyeblikks uoppmersomhet til, og plutselig gled lille Nils Andreas på berget, slo seg kraftig og havnet under vann. Livet stod ikke til å redde. Det ble en veldig vanskelig start på det som

skulle være en ny mulighet med trygghet for framtiden for alle barna. Lille Nils Andreas ble begravet i Lenvik. Dødsdato ført i Lenvik kirkebok er 16. April 1833 og stedet er Skamtind.

Byggetid og livet videre

Familien dro tilbake til Kjerresnes, og fikk et lite hus for seg selv. Der bodde Maria og Pehr fram til de kunne flytte inn i selvbygget hus i Sultindvik. Det er usikkert når huset i Sultindvik ble ferdig. Pehr måtte kjøpe tømmer og få det på plass via båt. Først skulle huset reises, og så satte han i gang med å lage senger, bord og benker, rokk og vev. Uthus av enklere materialer måtte de også ha.

Tiden gikk, og så ble Maria uventet med barn igjen. Den 4. Juni 1837 ble en liten gutt født på Kjerresnes. Han fikk navnet Nils Andreas etter sin bror som døde 4 år tidligere. Dette var siste barnet til Pehr og Maria, en liten attpåklatt. Maria var da 45 år. Nå hadde hun født 9 barn, mistet tre sønner, men seks barn vokste opp og førte slekten videre, tre jenter og tre gutter.

Litt informasjon om det området som var mest preget av kvensk og samisk innvandring i grensen mellom, Målselv, Lenvik og Malangen fra 1750 og framover.

Fra Pusholmen ut forbi Kjerresnes, Hollendernes, Grunnes, Sultindvik, forbi Rossfjorden og inn til Finnfjordbotn, men også på Gullhav, Målsnes og Navaren vet vi med sikkerhet at det kom mange innflyttere fra Sverige, Tornedalen og Finland allerede rundt 1750 og utover. Samene hadde nok vandret der lenge, men så kom også mange som kvener. Som eksempel kan vi nevne Mathias Hansen og kona Dorothea Henriksdatter født henholdsvis 1718 og 1716. Mathias var fra Lainio, Dorothea var fra Jukkasjärvi. Datteren Sofia giftet seg til Navaren. I 1776 ble det utstedt rydningsseidel på Øvre Kjerresnes. På Nedre Kjerresnes kom Erik Hansen Loström med kona Elen Mikkelsdatter. Han var født 1731 i Laivaniemi i Finland. Hans far, Hans Hansson Cuja, f.ca. 1691 fra Laivaniemi kom til Nord Strømmen i Rossfjord med sin kone Birthe Hendriksdatter og døde der 1779. På Pusholmen ser vi Johan Petter Johanson fra Pajala f. 1864. Ca. 1807 kommer Erik Loström sin datter, Helena Eriksdatter til Sultindvik da hun gifter seg med Ole Jacobsen fra Målsnes og flytter til Sultindvik. Og slik kunne vi fortsette. Dette viser at det ikke var noen tilfeldighet at Pehr og Maria fra Könölä valgte å dra til disse traktene.

Livet i Sultindvik

I kildene står det at Pehr bygget seg hus hos Hans Olsen Holm. Hans Olsen Holm ble imidlertid født i 1833, men historien er fortalt om Pehr og Maria flere år etter byggingen, da Hans Olsen Holm hadde overtatt bruket etter sin far, Ole Christian Johnsen. Ole Christian var født i 1796 og døde i 1867, og det var han som ga Pehr tillatelse til å sette opp hus på eiendommen. Ole Christians oldefar på farsiden, Ole Olsen var bror til Birthe Olsdatter på Aursfjord. Ole Christians mor, Helena Olsdatter Holm var den som førte til at navnet Holm fulgte familien. Oles bestefar het Ole Holm og var sagmester og gårdbruker på Sultindvik Indre. Sagbruket var en veldig viktig del av næringslivet i Sultindvik. Det største sagbruket i Sultindvik var oppført så tidlig som i 1765 og det var i drift fram til 1943. Det var en oppgangssag med 10 sagblad som kunne sage stokker opp mot en meter i diameter. Det største oppdraget de noensinne fikk på den saga var når de skulle sage sviller til Ofotbanen. Dette gikk over to sesonger med både dag- og nattskift. Tømmeret kom fra Alta, Nordreisa og Målselv.

Videre er det skrevet i kildene at Marja Lisa, datter til Pehr og Maria vokste opp hos Ole Olsen. Og hvem er så det? Jo Ole Olsen var født i 1808 og kona het Kirstine Olsdatter f. 1815 fra Sandnes i Lenvik. Ole og Kristine bodde på Gnr. 2, bruksnummer 9. Men hvorfor ble Marja Lisa plassert der. Jo, det kan være en sammenheng med den kvenske identiteten. Mor til Ole Olsen var Helena Eriksdatter fra Hollendernes. Hun var kven, datter til Erik Loström Hansen. Ole Olsen var altså halvt kven og hadde barn som bare var litt yngre enn Marja Lisa. Der ville hun lære språket fortere, for de snakket norsk. Samtidig snakket gamlemor Helena både kvensk og norsk. Og når Marja Lisa lekte og levde med norske barn, kom språket raskt.. Marja Lisa og hennes søsken måtte jo gå på skole som alle de andre barna.

I 1832 og framover, bor blant mange andre disse personene i Sultindvik:

Ole Knutsen f. 1782 i Sykkylven i Romsdal, død 1846 Ytre Sultindvik

Maria Hansdatter, kven, datter til Hans Larsen på Grunnes

Barna: Anne Marie f. 1812, Birgitte f. 1814,

Ingeborg f. 1816, Ellen Elisabeth f. 1818,

Hans Mathias f. 1820, Ole Cristian f. 1822,

Erika f. 1824, Abigael Martine f. 1829 og
Lars Severin f. 1833

Ole Pettersen f. 1794, Sverige, kven, d. 1856
Tårnstad

Anne Katrine Pedersdatter, f. 1798 Sultindvik,
død 1888 Luneborg

Barn; Petricha f. 1825 Sultindvik, Kirstine
Marie f. 1821

Henric Hansen f. 1802 Rossfjordstraumen
kvensk opphav, d. 1870 Sultindvik

Ellen Elisabeth Olsdatter f. 1818 Sultindvik
(datter til Ole Knudsen, se over)

Barn: Hans Carolus f. 1837, Ole Martin f. 1840,
Ole Christian Johnsen f. 1796 Sultindvik,
d. 1867, Sultindvik

Kristianna Maria Tollevsdatter, Mjelde f. 1790
Mjelde, d. 1868 Sultindvik

Barna: Tollef Olsen f. 1830, Hans Holm
Olsen f. 1833, Ole Holm Olsen f. 1835

Ole Jacobsen, f. 1773 Sultindvik, d. 1851
Sultindvik

Helena Eriksdatter f. 1772 Kjerresnes, Kven,
d. 1854 Sultindvik

Barn: Ole Olsen Sultindvik d.e. f. 1808,
d. 1886 Sultindvik

Ole Olsen d.e. f. 1808 Sultindvik, halvt kven,
d. 1886 Sultindvik

Kirstine Olsdatter f. 1815 Sandnes, d. 1870

Barn: Gurine f. 1833, Ole d.y. f. 1836, Helene
Marie f. 1841, Hans Olai f. 1847,
Ingeborg Randine f. 1853

Jacob Martinus Olsen f. 1799 Målsnes,
d. 1872 Sultindvik

Anne Sophie Olsdatter f. 1796 Sultindvik,
d. 1879 Sultindvik

Barn: Anne Helene Jacobsdatter f. 1825
Sultindvik, d. 1864 Sultindvik

Pehr og Marias barn konfirmeres i Lenvik kirke. Jeg finner ikke Greta Caisa der, heller ikke broren Johannes Petter som ble igjen i Bardu. Men Isaak ble konfirmert i 1842, Marja Lisa i 1846, Eva Brita i 1850 og Nils Andreas i 1855. I denne perioden er det ingen tvil om at de bodde i eget hus i Sultindvik. Og det var mange barn og unge på samme alder som barna til Pehr og Maria.

Del II Ansnes gårdene fra 1850 til 1875

Ut i tjeneste på Indre Ansnes, senere kalt bruk 1 og 2

I 1850 bor disse på Ansnes, bruk 1 og 2, tjenestefolk ikke inkludert:

Gårdbruker og fisker Jørgen Kristian Olsen 59 år med kona Gisken Nielsdatter, 60 år og de fire sønnene, Jens Martin Jørgensen, 25 år, Nils Olai Jørgensen, 23 år, Johan Ditlef Jørgensen, 21 år og Ole Kristian Jørgensen, 17 år

Tidlig på våren, i april kom en båt roende inn mot Ansnes i Malangen. Året var 1850. Det var tiden for å ansette sommerhjelp på gårdene. Nede i fjæra ventet bonden på Ansnes, Jørgen Kristian Olsen. Han skulle hente den nye tjenestejenta til gårds. Jenta var av kvensk opphav og het Marja Lisa Pedersdatter, datter til Pehr og Maria fra Könölä. Hun var nå 23 år gammel og hadde tidligere vokst opp i Sultindvik hos Ole Olsen, mens foreldrene bodde like ved. Marja Lisa kom gående innover til han som husbond var. Han hilste på jenta, tok det hun hadde

med seg på en liten kjerre, og så ga de seg i vei mot gården. Vel framme stod husfrua, Gisken Nielsdatter, en kone på 60 år og ventet med maten. Husbonden selv var et år yngre enn sin kone. Ekteparet hadde fire voksne sønner, eldstemann var på Lofotfiske og to var ute på Hekkinga, mens den yngste var en tur innover fjorden et ærend. Så de to eldre var hjemme på gården alene da Marja Lisa kom til gårds. De hadde hatt tjenestejente før, men hun sluttet da hun måtte gifte seg. For Marja Lisa var dette hennes første

tjenestested utenfor Sultindvik, så hun var veldig spent på hva som ventet henne. Hun hadde ofte sett over mot de høye tindene som reiste seg bratt opp mot himmelsynet bak gårdene på Ansnes når hun var i båt ute på fjorden. Det var vilt og majestetisk på en gang. Marja Lisa fikk mat og ble tildelt plassen der tjenestejenta skulle bo og sove.

Husmor Giskén satte seg ned og fortalte om sine sønner som hun var svært stolt av. Men noen datter hadde hun aldri fått. Eldstesønn på gården het Jens Martin og var 2 år eldre enn Marja Lisa, Nils Olai var akkurat like gammel som Marja Lisa, Johan Ditlef var to år yngre og så var det yngstemann Ole Kristian som var 4 år yngre. Marja Lisa var glad for at alle sønnene nå var ute av huset så hun kunne bli litt kjent i huset, med krøttera og husfolket uten å kjenne på skarpe blikk fra unge menn. Hun snakket norsk med ekteparet, men inne i seg var hun kvensk og kunne det språket hun lærte som barn. Her på stedet visste hun lite om hvem og hva som skjulte seg bak veggene i nabohusa. Ville hun bli utsatt for ukvemsord siden hun var kvensk? Ville de se rart på henne? Hun var usikker, men ville ikke vise noe utad. Tiden var inne nå for å tjene til livets opphold utenfor Sultindvik.

Bruk 3 og 4

På Ansnes bruk 3 og 4 bor følgende personer i 1850 tjenestefolk ikke inkludert:

Gårdbruker og fisker Petter Andreas Olsen, 52 år, bror til bonden på bruk 1 og 2 og kona Kirsten Jørgensdatter, 56 med tre sønner og en datter, Jens Andreas Pettersen, 25 år, Ole Jørgen Pettersen, 24 år, Petter Kristian Pettersen, 19 år og Ingeborg Karine Pettersen, 17 år.

Ekteparet var bare noen få år yngre enn Jørgen Kristian og Giskén. Og så var da også de to mennene brødre. De hadde fått hver sin halvdel av gården etter sin far, Ole Jørgensen. Også de to på dette bruket hadde mest sønner, fire gutter og en datter. Johan Kristian på 29 år var eldst av barna og allerede gift og hadde flyttet fra Ansnes. Så fulgte Jens Andreas på 25, Ole Jørgen på 24, Petter Kristian på 19 og Ingeborg Karine på 17 år. Så det viste seg altså at det på de to brukene, var 7 unge menn og en ung jente. Marja Lisa ble litt betenkt. Skulle hun gå der nesten alene som ung kvinne midt i en flokk av unge menn? Slik hadde det ikke vært i Sultindvik, selv om det jo hadde vært mange unge der også. Tjenestejenta på nabobruket var en del eldre enn Maria.

Bruk 5 og 7 (tidligere 6)

På Ansnes, senere bruk 5 og 7 (tidligere 6) bor følgende i 1850, tjenestefolk ikke inkludert:

Gårdbruker Ole Haldorsen, 40 år med kona Marit Bersvendsdatter, 45 år med barna Ingeborg Pedersdatter, 22 år, Margrete Bergitte Ingebrigtsdatter, 17 år, Peder Olaus Ingebrigtsen, 14 år, Bersvend Ingebrigtsen, 11 år, Anne Marie Olsdatter, 8 år, Hanna Lovise Olsdatter, 5 år, Lars Andreas Olsen, 4 år og Ingeborg Anna Olsdatter 2 år.

På det ytterste bruket bodde altså Ole Haldorsen og Marit Bersvendsdatter. Marit hadde en voksen datter, Ingeborg som bare var et år yngre enn Maria, så var det en søskenflokk på tre hvor mor var Marit, men faren, Ingebrigt Pedersen var død. Det var Margrethe Birgitte og brødrene Peder Olaus og Bersvend Edvard. Disse var mye yngre enn Marja Lisa. Og i tillegg til disse to barnekullene til Marit, hadde hun enda tre jenter og en gutt med sin nåværende mann, Ole Haldorsen. Men disse var bare barn å regne da Marja Lisa kom til Ansnes. Anne Marie var eldst av disse barna. Så kom Hanna Lovise, Lars Andreas og Ingeborg Anna. Marja Lisa tenkte at hun kanskje kunne bli kjent med den eldste datteren til Marit, Ingeborg, siden det var den eneste unge jenta på hennes alder på Ansnes.

Ansnes i 1850, brukerne

Det var bare disse tre brukene på selve Ansnes da Marja Lisa kom dit. Innover mot gården Forøy inne i vika, var det flere boplasser som også hørte til Ansnes krets, men de ble ikke regnet som Ansnesgårder. I tidligere tider hadde det bare vært bruk på Ansnes, men siden brødrene Jørgen Kristian og Petter Andreas hadde delt farens gård, var det nå blitt tre bruk på Ansnes. Ganske snart fant Marja Lisa ut litt mer om gårdene på Ansnes og folkene der. Av de tre gårdskonene var det bare Giskén som var fra området og hun var eldst, 60 år. Kirsten på den mellomste gården var opprinnelig fra Østerdalen/Gudbrandsdalen og hun var 56 år. Hennes foreldre kom nordover og slo seg ned på Sommerbakken i Målselv. Vi skal litt senere si litt om Kirstens bakgrunn. Kirsten hadde med seg en annen dialekt og en annen kultur. Hun var innflytter i nord. Kona på Ytre Ansnes var også innflytter. Hun kom fra Klæbu i Trøndelag. Der var hun født og der hadde hun bodd til hun var godt voksen.

Hun var den yngste av de tre gårdkonene, bare 45 år gammel. Etter at hennes foreldre dro nordover og slo seg ned på Storjord i Målselv, kom Marit etter med sin datter Ingeborg. Marit og hennes mann, Ingebrigt Pedersen fra Tiseth i Rindal hadde kjøpt gården ytters på neset. Men mannen omkom på Malangsfjorden. Da fikk Marit seg en gårdsgutt til å drive gården siden hun bare hadde små barn. Gårdsgutten, Ole Haldorsen ble så gift med Marit og han var nå husbonde på gården. Ole Haldorsen var også innflytter sørfra. Han var født på Tynset i Østerdalen, men familien dro nordover og slo seg ned på Myre i Målselv. Altså var det bare innflyttere på den ytterste gården, mens det i midten var husmor som var innflytter og på gården til Gisken og Jørgen Kristian var begge fra stedet. Dette medvirket til at Marja Lisa ikke følte seg så annerledes. Hun var kven, det var riktig, men nå gjorde det ikke noe lenger. De andre innflytterne hadde også måttet finne sin plass i dette konglomerat av ulike språk og kulturer.

Når det gjaldt Jørgen Kristian og Gisken, så hadde det seg slik at far til Jørgen Kristian Olsen, Ole Jørgensen kom fra Spildra litt lenger inn i fjorden, men bodde en tid på Bakkeby før han bygslet det som senere ble bruk 1,2,3 og 4 i 1811. I 1826 kjøpte han brukene.

Gisken fortalte Marja Lisa om sin egen bakgrunn. Hun var født på Ansnes og var datter til Niels Pedersen og Dorthe Eriksdatter. Denne familien hadde bodd på bruk 5 og 7 på Ansnes i mange generasjoner. Men Dorthe Eriksdatter, mor til Gisken var fra Hamnvåg. På Hamnvåg bodde Dorthes foreldre som het Erik Andersen og Magnhild Olesdatter. Og denne Magnhild Olesdatter, altså Giskens bestemor var lillesøster til Birthe Olsdatter fra Aursfjord.

Kjervikmordet

Historien om Birthe og Benjamin er viden kjent. Det var Birthe som i 1742 ble dømt og halshogd for å ha drept sin mann Jens. Det er skrevet bok om Birthe (Timeglasset av Ytreberg) og det er laget film om henne (Solens sønn og Månens datter). Jeg nevner historien om Birthe her, fordi alle i Malangen kjente til saken og den ble gjenfortalt i generasjon etter generasjon. Og det har seg også slik at svært mange i Malangen er etterkommere etter en eller annen av Birthes søsken. Ekteparet Ole Knudsen og Karen Andersdatter i Aursfjord hadde 12 barn, Knud, Simon, Anders, Kield, Nils, Ole, Birthe, Magnhild, Benjamin, Brynhild, og Peder.

Gisken Nilsdatter på Ansnes var etterkommer etter Magnhild. Men Gisken kunne også fortelle at oldefar til Ole Christian Johnsen Holm, Ole Olsen fra Aursfjord var bror til Birthe og Magnhild. Det var Ole Christian som hadde gitt tomt til Marja Lisas foreldre slik at de fikk satt opp sitt hus i Sultindvik. Sønnen til Ole Christian, Hans Olsen Holm var på alder med Eva Brita. De fire sønnene til Gisken var altså firmenninger med Ole Christian Holm i Sultindvik.

Dagen etter at Marja Lisa ankom Ansnes, kom yngste sønnen, Ole Kristian hjem. Han var litt stille av seg, men Marja Lisa kjente øynene hans følge henne der hun gikk og ordnet med maten. Siden det var vår, og det snart var tid for våronn, gikk Ole Kristian ut og hjalp sin far som måtte se over redskaper til de forskjellige gjøremålene på våren. De fikk nok å henge fingrene i, og Marja Lisa kunne arbeide med sitt i det stille.

Kaffebesøk

Noen dager senere kom nabokona, Kirsten Jørgensdatter over på kaffebesøk. Hun ville nok ta den nye tjenestejenta i øyesyn. Kirsten kjente nemlig til Marja Lisas familie på et vis. Kirstens søster, Siri Jørgensdatter fra Sommerbakken i Målselv var gift med Mattis Mattisen den yngre på Kjerresnes. Og denne Mattis var jo en fjern slektning av den nye tjenestejenta hos Gisken. Men Kirsten nevnte ikke noe om slektskap. Hun snakket om alt og ingenting, slik at ingen skulle legge merke til hennes nysgjerrighet og granskende blikk. Men hun fikk da et lite inntrykk av tjenestejenta, selv om ingen vet hva hun tenkte der og da. Kirsten og Petter Andreas hadde mistet en voksen sønn på samme alder som Marja Lisa våren 1849. Han het Ingebrigt Lorents. Det var et sjokk for foreldrene, og brødrene tok det også tungt. I mai var det et år siden tragedien.

Dagligliv på Ansnes

Tiden gikk og eldstemann i huset kom hjem fra Lofotfiske. Han var ung til å være med på Lofotfiske, men han ville tjene litt penger med tanke på selv å skaffe seg familie. Han var klar over at han var nestemann til å ta over gården, men det hastet ikke med å finne seg kone. Han var ennå ung. Men det var merkbart at foreldrene nå var gamle og hadde behov for mye hjelp. I slutten av mai var det tid for å sette poteter, men da måtte telen i jorda være borte. Poteter er veldig følsomme for frost og man kunne ikke risikere noen tap. I september skulle potetene opp igjen før frosten. Og på vinteren måtte de oppbevares frostfritt. De fleste hus hadde en jordkjeller rett under kjøkkengulvet med en kjellerlem over og en enkel trapp ned i jordhullet. Til å sette poteter, var det en fordel å være flere, det skulle lages en fure til å legge potetene i, potetene skulle legges jevnt dypt og med riktig avstand, og så skulle det dekkles med jord over hver fure etterpå. Etter hvert brukte man hest og plog til dette.

På Ansnes hadde man begynt med korn allerede i 1723, da sådde man bygg. Men klimaet var uforutsigbart, og kornhøsten kunne fort slå feil. Det var veldig vanskelig på mange gårder i Malangen å få modent korn på grunn av frost og kulde. Men man gjorde så godt man kunne. Det var behov for korn til grøt, tynnbrød og klappkake. Det ble krise ved misvekst. Spesielt ille ble det i 1853 – 1855. Da herjet Krimkrigen og innførsel av korn ble meget vanskelig. Ellers var det Pomorhandelen som førte korn til området. Folket i Malangen solgte fisk til russerne og fikk korn, gryn og mel igjen. Helt fram til den russiske revolusjon i 1917, var det hver eneste sommer 5 til 7 russeskuter på Hekkinga. Russerne hadde gjerne også rugmel med seg. Det var mørkere og kraftigere på smak, og bruktes til tynne rugkaker eller ruggrøt. Det bygget man selv dyrket på gården, ble ofte bare knust mellom to flate steiner. De færreste hadde kvern i gammel tid.

Det aller meste av jordbruksområdet, ble brukt til å sanke for til dyra. Dyreholdet var svært viktig. En gård skulle gjerne være selvberget med melk. Det var vanlig med kyr, sau, litt geit og høns, mens det var lite grisehold. En del bruk hadde dessuten hest.

Siden man måtte samle for til dyra, var slåttonna et av de viktigste onnearbeidene. Godt for var viktig for at kyrne skulle gi melk, og melka ble i disse

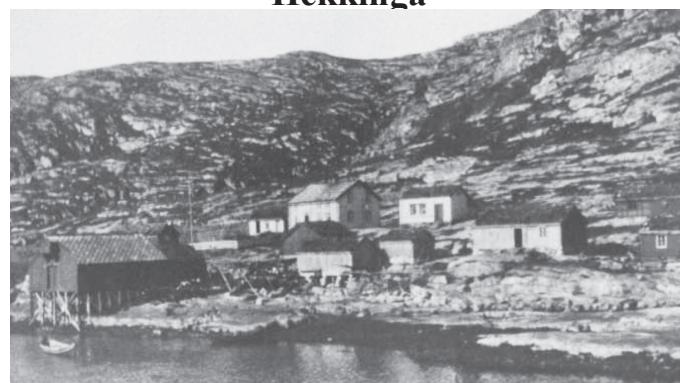
tider brukt på gården til både ost, rømmekolle og smør. Gresset ble slått i løpet av juli og tørket på hesjer. Siden det kunne være en heftig østavind mot

Ansnes, måtte hesjene være solid satt opp, med flere støtter underveis på hesjelengden. Gresset var ikke så langt og kraftig, derfor måtte det "greies" og henges tynt på hesja. Og når det endelig var tørt, måtte det kjøres med hest inn i låven eller settes på staur. Mange hadde også små høyløer ute på marka. Av sauene fikk man både ull til garn og kjøtt til mat. Alle gårder var utstyrt med rokk og vev.

Ellers hadde alle gårdene på Ansnes godt med tilgang på fisk av ulike slag, men for å ha fisk, måtte man drive fiske blant annet på Lofoten etter skrei på vinteren. Finnmarksfisket begynte straks etter våronna, og de som ikke dro på Finnmarksfiske, dro gjerne ut til rorbuene på Hekkinga. Sommerfisket gjaldt først og fremst sei, et fiske med not. Sildefisket var gjerne fra midten av september til ut i november. Sildefisket tok seg godt opp fra 1830 åra, og det aller beste året var i 1873. Ytterst i Ersfjorden og i Gisundet stod det ofte fullt av sild. Den ble for det meste salta i tønner og holdt seg vinteren over.

Hekkinga

Ute på Hekkinga var det flere rorbuer og et svært livlig fiske på sommerstid. Mange seinotlag

holdt til der, og så kom det gjerne flere russefartøy dit. Det var byttehandel i stor skala. En tidligere eier på Ansnes, Mogens Urbanussen hadde fått oppført en gammel rorbu ute på Hekkinga. Denne ble fremdeles brukt, men var nå gammel og skral. Ca. 1840 var ei bu, Gammelbua, flyttet ut dit fra bruk 1 og 2 på Ansnes. I tillegg ble Bersvendbua flyttet ut dit fra bruk 7 på Ansnes i slutten av 1880 årene.

Brukerne på Ansnes hadde gjerne flere båter og naust nede i fjæra nedenfor gårdene. Der hang de opp garna og der oppbevarte de alle sine fiskeredskaper. Det var spennende for de små guttene når de fikk være med i fjæra og se på alt som foregikk der. Og for de som opplevde dette, er lukten av fjære, sjø og fisk en himmels duft.

Laksefisket var noe for seg selv. Dette passet svært godt på Ansnes, men ble ikke vanlig før rundt 1865. Der brukte man kilenøter, og det passet for de som hadde en høvelig sjøstrand, det hadde de på Ansnes.

Giftemål, to fettere gift med to venninner

Vi går fram til årsskiftet 1851/1852. Nå var Marja Lisa trygg i sin tjeneste hos Gisken og Jørgen Kristian. Hun hadde blitt kjent med de unge i bygda, og spesielt med Ingeborg Pedersdatter fra det ytterste bruket. Ingeborg kom ofte innover til Marja Lisa når hun kunne ta pause fra arbeidet. De pratet om sine ulike røtter, hva de hadde opplevd i barndommen, og de snakket om ungguttene. Ingeborg hadde aldri lært å kjenne sin rette far, men hun hadde det fint på Ansnes. Det var bare det at det var så mange små barn der. Ingeborg var på en måte hushjelp for sin mor, og mora visste godt hvordan hun ville ha det. Nå lengtet Ingeborg etter å stifte sitt eget hjem, og det var ikke mulig lenger å skjule at Ingeborg hadde et godt øye til eldste sønn til Gisken, Jens Martin som skulle overta gården der Marja Lisa nå var hushjelp. Jens Martin gjengjeldte Ingeborgs følelser, og det ble bestemt at de skulle ta ut lysning hos presten og gifte seg. Nesten samtidig hadde Marja Lisa og Ole Jørgen fra nabogården, sønn til Petter Andreas og Kirsten Jørgensdatter funnet hverandre.

En liten refleksjon rundt

Mortenhals kirke

Grunnsteinen til Mortenhals kirke (Malangskirken) ble lagt St. Hansdagen 1851. Så står det i ulike kilder at kirken var ferdigstilt utpå sommeren

1852. Samtidig sier de samme kildene at Mortenhals kirke ble innviet 31. August 1853, altså et helt år etter at kirken stod ferdig. Min konklusjon blir da at kirken ble brukt før den ble vigslet.

Grunnen er at det både i gammel og ny Bygdebok for Malangen står det at det første brudeparet i Mortenhals kirke var Ole Jørgen Pettersen og Marja Lisa Pedersdatter født i Sverige. Disse to giftet seg 13. Oktober 1852, og vielsen er ført i Tromsø Minesterialbok, siden Balsfjord og Malangen enda ikke var eget kirkesogn.

Like før Ingeborg Pedersdatter og Jens Martin giftet seg den 14. September 1852, skjønte Marja Lisa at hun var blitt gravid, og dermed hastet det for Marja Lisa og Ole Jørgen å få giftet seg. Bryllupet deres stod altså en måned etter venninnen, den 13. Oktober 1852. De to brudgommene var fettere og begge skulle fortsette som bønder på Ansnes. De to brudene var nesten jevngamle og gode venninner. Begge bryllupene stod i Tromsø i følge kirkeboken, men se refleksjon over. På Ansnes ble det feiret etter de skikker som gjaldt da. Det skulle først lyses tre ganger, og så kunne bryllupet holdes. Det ble brukt robåter inn til Tromsø (eller til Mortenhals). Båtene var pyntet og på vei tilbake, skjøt man salutter for hver gård man passerte. Selve bryllupsfesten varte mellom 2 og 3 dager. Bygda hadde noen erfarne kvinner som kokkelerte og hadde alt klart av mat, og da sparte man ikke på noe. Spillemennene var også de samme i både bryllup og andre tilstelninger.

Det som er vel verd å nevne her, er at Gisken, mor til Jens Martin var søster til de som måtte forlate det ytterste bruket når Ingebrigt kjøpte gården. Slik det er beskrevet i bygdeboka, ble Giskens familie nødt til å flytte fra gården da Marit og Ingebrigt slo seg ned der. Gisken var da allerede gift til på Ansnes bruk 1 og 2, men for familien hun var født i, ble dette ganske vanskelig. Giskens søster, Golla Johanna var gift med Søren Olsen og de bodde på halve bruket. De måtte flytte ut. Giskens bror, Thomas Andreas med kone og mange barn bodde på det andre halve bruket. De samlet det de hadde og måtte finne seg nytt bosted. De bodde først på en husmannsplass, Bergejord som ligger et lite stykke nord for det ytterste bruket. Men så tok et skred denne plassen, og Thomas med familie flyttet inn til sin søster Gisken og bodde der en tid til han en dag omkom ute ved Brokskar. Da flyttet Thomas sin kone med barna bort derfra. Og nå, ca. 26 år senere gifter altså Marits datter seg med sønn til Gisken. Slikt kan altså skje der man lever tett, og man kan undres over hvor godt forholdet var mellom de to familiene. Men ved giftemålet flyttet Ingeborg inn hos sin svigermor Gisken, og tjenestejenta Marja Lisa flyttet ut og inn til nabobruket til svigermor Kirsten som fremdeles var husfrue på gården der.

En ny epoke på Ansnes

Etter disse to giftemålene begynner en ny tid på Ansnes. Det kommer småbarn på rekke og rad. Fra 1853 til og med 1869 ble det født til sammen 17 barn i de to familiene på bruk 1-4. På denne tiden var det knyttet en del overtro til det å være gravid. Dersom man fikk synet av en hare i svangerskapet, kunne barnet få hareskår, eller leppe – og ganespalte som man sier i dag. Hvis man kom nær en orm eller fisk, kunne barnet få tørr eller skjellete hud. Kom man ut for ildebrann, kunne barnet få et rødt fødselsmerke med mer. Derfor var man forsiktig med hvor man ferdes og hva man kunne bli utsatt for.

Men nå var tiden inne for Marja Lisa. Hun og Ole Jørgen fikk sin første sønn, Ingebrigt Lind Olsen født 31. mai 1853. Så kom Ingeborg og Jens Martin sin første sønn, Theodor Andreas Jensen født 20. oktober 1853. De to venninnene fikk hver sin sønn og begge de to små vokste til og var friske smågutter. Marja Lisa og Ole Jørgen får så en datter, Fredrikke Arentine født 28. Mars 1855. Da hun ble døpt 10. juni, var hennes tante, Gretha Caisa Pedersdatter fadder. Gretha Caisa var ennå ikke gift, men arbeidet som tjenestejente og kom gjerne på besøk til Ansnes. Og

det er hun som anbefaler Marja Lisa om å gi beskjed til Sultindvik om at det er behov for hjelp av deres lillesøster, Eva Brita. I slutten av juni dette året kommer søstera med båt fra Sultindvik til Ansnes for å hjelpe til hos Ole Jørgen og Marja Lisa. Men utflytting fra Lenvik ført i Kirkeboken, tok ikke Eva Brita før 26. juni 1857.

Noen kommer og noen går, og hos Jens Martin og Ingeborg døde gamlemor Gisken den 13. juli 1855. Gravferden skulle gå til Kirkevik. Ingeborg måtte være med de erfarne kvinnene for å vaske og stelle liket. Så ble Gisken båret ut og lagt på likstrå til kista var ferdig. Det var den avdødes ektemann, Jørgen Kristian som snekret kista. På begravelsesdagen kom innbudt slekt og venner og ble traktert etter beste evne. Etter at alle hadde spist, ble kista satt fram med lokket åpent, da kunne de som ønsket det, se den døde for siste gang. Så gikk ferden med båt til Kirkevik, der kista ble satt ned.

Bestemor Kirsten Jørgensdatter

Siden Kirsten Jørgensdatter ble Fredrikkes bestemor, er det vel verdt å nevne litt om opphavet hennes. Hun var født 17. april 1794 i Åmot i Østerdalen, faren het Jørgen Christenson Hage og moren var Karen Torgersdatter. Jørgen ble født på Hirkjølen i Ringeby i 1762. Hans foreldre, Lisbeth Gulbrandsdatter Elstastuen og Christen Reiersen Mørkhagen flyttet til Hirkjølen og deretter til Fossum i Stor-Elvdalen. Der ble de boende som bønder til de døde. Jørgen giftet seg da med Karen, datter til Torger Amundsen Tromsnes, han var født på Austli i Østre Gausdal, men gift med Sidsel Joensdatter Tromsnes fra Ringeby. Slekta til Kirsten kan følges helt tilbake til Vikingtiden.

Jørgen og Karen flyttet nordover i 1798/1799 med de første 5 barna, de fikk 6 barn til. Kirsten var den nesteldste i søskenflokket på 11 barn. Sammen med Iver Olsen Vestgård ryddet Jørgen i 1800 plassen Løvhaugen, men flyttet ganske snart til Holmegård under Pusholmen. Der bodde de i ni år, så flyttet de videre til Sommerbakken, der de ble værende. På plassen var det den gang ei lita gammel stue med kammer, ei lita matbu, ei gammel bu, et kufjøs med høylåve, et gammelt sauefjøs, en liten hestestall, et meget gammelt kufjøs og to høyløer.

Kramkaren

Tidlig på våren 1856 kommer en mann gående til Ansnes, han kommer altså ikke med båt. På ryggen bærer han noe som er en mellomting mellom ryggsekk/skreppe og koffert. Han kommer innover fra Brokskar og skal tydeligvis videre innover langs fjorden. Skoa ser velbrukt ut og han har et flirende eller blidt ansikt. Han stopper opp på hver gård innover. Det viser seg at han er skreppekar eller omreisende kremmer. Han ber om å få komme inn og vise alle de tingene han har i opp-pakningen sin. Han får sitte på en liten krakk og åpner opp sakene han har å by på. Der ligger nydelige bånd, flotte sjal i ulike farger, lusekammer, nåler og spenner til kjoler og bluser. Så har han også ulike husgeråd som skeier, skurekoster og mye mer. Han får ikke solgt så mye, men litt blir det. Og så kommer han på gli og prater om den ene og den andre han har møtt på sin vei. Ansnesfolket sitter og lytter og tar i mot den sladder de kan få. Men Marja Lisa er skeptisk og passer sine ord. Hun har lært av sin mor at folk med eventuelle onde hensikter kan misbruke alt man sier. Hun betrakter mannen, men sier ikke noe. Hun er kven og er redd for hva han kan bringe ut i bygda angående hennes opphav. Hun liker ikke situasjonen og går ut i fjøset. Hun mumler noe for seg selv og slår korsets tegn over dyra og fjøsdøra. Først da mannen er vel avgårde, kommer hun inn igjen.

Ungfolket på Ansnes bruk 1 og 2

Den 13. August 1856 får Ingeborg og Jens Martin sitt andre barn, datteren Golla Mathea. Og nå i 1856 blir gården skjøtet over på Jens Martin. Dette bruket blir ikke delt mellom brødre. Jens Martin får hele bruket. Mor Giskken er død og faren, Jørgen Kristian er blitt enkemann. Så fra nå av er det ungfolket som styrer det bruket som senere blir kalt bruk 1 og 2 på Ansnes, og Jørgen Kristian er blitt kårmann, 65 år gammel. Det ble inngått kontrakt mellom far og sønn om plikter og rettigheter de to i mellom. Kårmannen dør 21.juni 1872, da har han vært kårmann i 16 år.

Marja Lisas storesøster, Gretha Caisa gifter seg

I november dette året er Marja Lisa og Ole Jørgen bedt i bryllup i Balsfjord. Det er Gretha Caisa Pehrsdatter, Marja Lisas storesøster som skal gifte seg. Gretha Caisa er nå 38 år og en godt voksen brud. Den heldige ektemannen er Østen Larsen fra Lom. Også

han var godt voksen, hadde fylt 35 år. De bosetter seg på Holmen i Balsfjord, og etter ganske få år, flytt-er hennes foreldre, Pehr Johansson og Maria Jakobsdatter fra Sultindvik til ekteparet på Holmen. Gretha Caisa og Østen får ingen egne barn, men de tar til seg mange fosterbarn, noe vi skal komme tilbake til.

Utskifting til bruk 3 og 4

I 1857 gifter lillebroren til Ole Jørgen seg, Petter Kristian. Han vies til sin Themine Gjertrudine Kristine Andreasdatter fra Bakkeby den 9. august. Eldstesønnen, Johan Kristian var jo allerede gift, og nå er de neste to sønnene til Petter Andreas Olsen og Kirsten Jørgensdatter gift, og de gamle bestemmer seg for å dele bruket i to, en del til hver av de to nygifte sønnene. Marja Lisa og Ole Jørgen får det som blir bruk nr. 3 også kalt "mellagården". Broren, Petter Kristian og kona får det som heter bruk nr. 4. På denne tiden er altså den innerste delen blitt til 3 bruk med ungfolk på alle tre bruka. Bruk 1 og 2 er fremdeles ett bruk, mens 3 og 4 nå er delt. Og Kirsten og Petter Andreas har nå blitt kårfolk på gårdsbruket på "mellagården". Kirsten er på denne tid 63 år gammel, mens Petter Andreas er 59. Den 15. september 1874 døde kårkona på "mellagården", Kirsten Jørgensdatter fra Sommerbakken, mens Petter Andreas levde helt til 3. juni 1880.

En bygd full av småbarn

På bruket som senere blir bruk 1 og 2, hos Jens Martin og Ingeborg får de disse barna: Theodor Andreas i 1853, Golla Mathea i 1856, Jørgine Kristine i 1858, Oleana Maria i 1859, Lovise Albertine i 1861, Jens Christian i 1863, Ole Martin i 1866 og Johan Bernhard i 1868

På bruk nr 3, "mellagården", hos Ole Jørgen og

Ingebrigt Lind Olsen

Marja Lisa får de barna: **Ingebrigt Lind** i 1853, Fredrikke Arentine i 1855, Petter Kristian i 1857, Albert Johan i 1859, Peder Marinius i 1861, Inger Hansine Flemine i 1863, Petra Alberte Maria i 1865, Oline Kirstine i 1867 og Karl Martin i 1869.

På gård nummer 4, hos Petter Kristian Pettersen og kona Themine Gjertrudine Kristina Andreasdatter

får de sin første sønn, Anton i 1858, Petra 1860, Hansine Flemine 1862, Karl 1865, Petra Karoline Bertine 1867, Petra 1868, Marelle Jensine 1870, Jens Olai 1872, Laurits Ingvard 1875 og Anna 1877.

Det vi ser nå er at det på bruk 1 og 2 hos Jens Martin og Ingeborg kommer 8 barn. På bruk 3 hos Marja Lisa og Ole Jørgen får de i samme periode 9 barn. På bruk 4 kommer det 10 barn nesten samtidig. Det blir en bygd full av barn og unge i lang tid framover. Noen av barna dør som småbarn, men likevel blir det folksomt i bygda.

Lege- og jordmortjenesten

Helt fram til 1857, var eneste lege i området bosatt i Tromsø. Fra 1858 fikk Malangen distrikt sin egen distriktslege, men han bodde i Målselv. Det syntes Malangsværingene var tungvint, og dro derfor heller til Tromsø. Først i september 1883 kunne en distriktslege flytte inn i doktorgården på Tennes. Den første legen der het Alfred Selmer og virket i distriktet i 19 år. Med så dårlig legehjelp, var det klart at ulike metoder ble brukt til hjelp i de situasjonene som oppsto. Årelating eller kopping var ganske utbredt. Noen kunne kunsten å stoppe blod, ja, det var litt av hvert almuen trodde på og satte sin lit til.

Jordmødrene i distriktet bodde i Tromsø, men hadde ansvar også for Landdistriktene. Men i 1862 kom Malangskvinnen **Adolfine Kristoffersdatter Mortenhals** hjem fra Kristiania etter å ha tatt jordmorutdannelse der. Hun ble ansatt for Malangen, Balsfjord, Målselv og Leirstrandlandet. Hun var ikke med på fødsler, men i tilfelle det skjedde, var det

ganske sjelden. Ved fødsler brukte man nesten alltid hjelpekoner. Jordmorens viktigste oppgaver den gang, var å gjennomføre koppevaksinasjon av alle innbyggerne. Koppevaksinasjon var påbudt ved lov. Man fikk en vaksinasjonsattest som måtte legges fram ved konfirmasjon, skolegang, giftemål, flyttinger med mer. Kopper skulle utryddes. Denne påbudte koppevaksinasjonen gjaldt i Norge fram til 1976.

Mat og måltider

Hvis man var tidlig oppe, tok man gjerne en matbit med noe drikke til, men for øvrig var måltidene ca. kl. 08, kl. 12, kl. 16 og 20. Dette var bare sånn omtrent og varierte nok en god del. Det var vanlig at barn og tjenere stod ved bordet og spiste. Et gammelt ordtak fra Marit Bersvendsdatter på Ansnes lød slik: "Du står itj førr likar vænn enn maten". Med andre ord, du skal være glad du har mat å spise. I den tiden hadde gjerne alle hver sin skje, men ingen brukte gaffel. Mennene brukte tollekniven til å skjære i kjøtt og fisk. Kvinnene hadde kanskje en type bordkniv. Tallerknene var av tre, noen av jern eller blikk. Dette endret seg framover fra 1850. Men gaffel kom ikke i særlig bruk før rundt århundreskiftet. På steder som Moursundgodset på Bentsjord var det mer moderne, og siden mange fra bygdene i nærheten tjente der, fikk de nye impulser til forbedring.

Man laget selv på gården ulike typer ost, som kjesost, mysost og gammelost med mer, og man kinna sitt eget smør. Spekesild og flatbrød med potet kunne passe til middag. Det kunne også være spekesild og stomp til frokost, grøt fikk man så sant man hadde mel og så var det rømmekolle og surmelk. Fisk var en selvfølgelig del av kostholdet, men varierte med årstid og hvor godt år det var. Kjøtt hadde man også, men det var man litt forsiktig med å bruke opp for tidlig. I tidlige tider stekte man flatbrød, stomp og klappkaka på takke eller mellom to flate heller i grua der man kunne fyre under den nederste hella som undervarme og så fyrte man oppå den andre hella for å få overvarme. Etter hvert kom jernovner slik vi kjenner til fra våre besteforeldre eller oldeforeldre. Både kaffe og te ble brukt som drikke.

Giftemål og utflytting

Fremdeles i 1857 skjer det saker og ting på Ansnes. Datter til Marit, Margrete Bergitte Ingebrigtsdatter har blitt voksen og gifter seg 27. september med Hans Andreas Mortensen på Tennes og flytter dit, altså bort fra Ansnes. I 1864 gifter sønnen på "ytter"-Ansnes, Peder Olaus seg med Helene Helmine Martine Hansdatter på Mjelde, og de bosetter seg på Nesset ved Bilvik. Også de flytter ut fra Ansnes.

Og så skjer det noe uventet for Marja Lisa. Den 9. august 1857 gifter hennes lillesøster, Eva Brita seg med bror til Jens Martin, Johan Ditlev Jørgensen, og de flytter til Brokskar og bygsler gård der, også de forlater bygda. Deres historie er beskrevet i et eget

hefte om Brokskar. Det ble altså ikke lenge Marja Lisa fikk hjelp av sin lillesøster, så i stedet kommer en ny hushjelp til Marja Lisa, Anna Jakobsdatter, også hun kven fra Sverige.

I året 1858 gifter de to siste sønnene til Gisken og Jørgen Kristian, altså brødrene til Jens Martin seg og en av de to flytter ut. Ole Kristian gifter seg med Gjertrud Anna Kristine Jørgensdatter, og de flytter til Brokskar, slik broren Johan Ditlef og Eva Brita allerede har gjort.

Husmann på Skrea under bruk 1 og 2

Den andre broren, Nils Olai Jørgensen gifter seg med Alette Johannesdatter fra Aspenes. De får bosette seg som husmenn på Skrea under Nils Olai sin bror, Jens Martin. Også denne familien får mange barn mens de bor på Skrea, 8 stykker totalt. De vokser opp sammen med de mange barna som allerede er nevnt. Etter en del år, flytter familien til Stålvikbotten. Og på vinteren rett etter at de flyttet, gikk et snøskred over husmannsplassen på Skrea og tok med seg de husa som da stod igjen. Siden har det ikke vært hus på Skrea

Post og vei

I 1857 fikk amtet sin første bevilgning til vei, men ingenting var gjort når saken på nytt kom opp i 1871. I 1873 eller var det i 1875 at spørsmålet kom opp igjen, men heller ikke nå skjedde det noe. Det man derfor kan si om veiforbindelser fram til den tid, er at det var tråkka veier og ridestier der man vanligvis ferdes. Når det gjelder Postverket, så er det svært interessant at det allerede i 1740 var en Postgård på Ansnes hos Niels Pedersen og Mogens Urbanussen. Deres oppgave var å føre posten nordover til Tisnes og sørover til Tennskjær. Det kom bare post to til tre ganger om året med båt. Fra ca. 1808 – 1814 kom det post til Tromsø ca. hver tredje uke. Om vinteren hadde også Tromsø en postforbindelse med Sverige. Den gikk med reinskyss fra Haparanda, Muonio, Alta og båt til Tromsø. Fra år 1838 ble det satt inn dampskip, og da brukte posten bare en uke fra Trondheim til Tromsø, men da bare sommerstid. Først i 1871 kom det første av datidens poståpnerier i Mestervik i Malangen. Mortenhals fikk poståpneri i 1892, og Forøy i 1916.

”Sorgen og gleden vandrer til hope”

I 1859 får Ingeborg og Jens Martin sitt fjerde barn, Oleana Maria, men hun dør 6 dager gammel på selveste julaften. Det er så sårt og vondt, men livet må gå sin gang. Det er svært kaldt ute, og noen gravferd kan de ikke ha før etter julefreden. Jorden er frosset, men Oleana får sin grav på Mortenhals 9. januar 1860

Året 1863 blir først og fremst et sorgens år i Malangen og på Mjelde. Den 30. juli dette året dør yngste sønn til Gisken og Jørgen Kristian, Ole Kristian Jørgensen i Brokskar av tæring. Han etterlater seg en liten datter, Hanna Martine på 4 år og kona Gjertrud. Det går i tillegg en farlig epidemi i bygda, skarlagensfeber, noen ganger bare kalt halsesyke. I dagens samfunn er det sjelden dødsfall i forbindelse med skarlagensfeber i Norge. Men i mai 1863 hos Ingeborg og Jens Martin tok sykdommen lille Jørgine Kristine på 5 år. Bare 10 dager etter nedkommer Ingeborg med sitt sjette barn, Jens Kristian. I oktober dette samme året, tar skarlagensfeberen to av Marja Lisa og Ole Jørgens barn. Petter Kristian på 6 år og Albert Johan på 4 år døde i epidemien. Hos Petter Kristian og Themine på bruk 4 døde lille Petrea Kristine i oktober, også av skarlagensfeber. Totalt døde 15 barn av skarlagensfeber i ytre Malangen og på Mjelde dette året. Det fortsatte med 11 barn som døde av skarlagensfeber i 1864.

Midt i sorgen over barna som måtte gi opp, kommer nye barn man må ta seg av. Unge mors- hjerter og pappahjerter kunne sprenges av mindre. Hvordan takler man egentlig å miste en liten og så få et nytt barn på samme tid. Er det mulig å kjenne dyp sorg og dyp glede samtidig?

Vandring en sommerdag

En fin sommerdag i 1866 får Marja Lisa en sterk trang til å gå seg en tur ut til Brokskar. Hun trenger å få pratet litt med sin lillesøster. Været skal holde seg bra ser det ut til, og tjenestejenta og eldste datter, Fredrikke på 11 år skal passe de små. Marja Lisa nyter friheten, hun drar inn lukten av skog og friskt løv, hun plukker opp noen markblomster som hun vil ha med til Eva Brita og et par ganger setter hun seg på en stein og bare skuer utover fjorden. Det er nydelig her på en dag som denne, men hun tenker også ofte på barndommens rike i Finland. Og da nynner hun på en liten barnevisen på sitt eget språk, Tornedalsfinsk. Det er så rart å ha sine barneminner

fra et annet land og sted og ellers alle andre minner fra fjorden og livet her. Eva Brita husker ingenting fra Finland, men språket kan hun. Eva Brita blir så glad for å få besøk av søsteren. De gir seg god tid, prater i vei på sitt språk, slik at ingen andre forstår.

De ler og betror hverandre litt av hvert. Så går turen hjem igjen. På denne tiden blir det ikke mørkt, men Marja Lisa må likevel hjem før det blir for sent. Hun kjenner seg glad og oppmuntret av turen og smiler da hun møter de hjemme i stua. Og de forstår at det er viktig for Marja Lisa å få slike gode avbrekk med sin kjære søster. Det er godt å bo så nær hverandre.

Den nye kvenfamilien i Sandsvik, senere Sletten i Spilderbukt

I 1867 kommer en ny kvenfamilie flyttende til Malangen. Den første tiden bor de i Sandsvik ikke så langt fra Mortenhals, og man finner dem der også ved folketellingen i 1875. Familiefaren heter Mikkel Mikkelssohn Wiss f. 1824 i Nuksjärvi og kona heter Anna Greta Henriksdatter Lauri f. 1823 i Tarendö. De har fem barn, Mikkel f. 1847, Johan Henrik f. 1850, Maria Mikkelsdatter f. 1853, Isak f. 1859 og Sofia f. 1862. Denne familien kommer fra samme område som moren til Marja Lisa, nemlig fra Tarendö som ligger bare et kort stykke unna Anttis der Maria Jakobsdatter kom fra. De snakker Tornedalsfinsk og det blir naturlig for Marja Lisa å ha kontakt med denne familien. Etter hvert kommer familien til Sletten i Spilderbukt og slår seg ned der. De møtes naturligvis ved Mortenhals kirke, men holder også sammen i andre sammenhenger. Ellers er det verdt å nevne at dette var et av de verste uårene i Malangen. Det ble ikke modent korn og potetene klarte ikke kulden. Kommunen måtte skaffe til veie ekstra mel til de som ikke klarte seg selv.

De unge enkene

I februar 1869 skli Jens Martin på noen isvuller ved fjøset og faller meget stygt. Han kjenner en fryktelig smerte i ryggen, og så blir alt borte. De finner han liggende i en fordreid stilling ute ved fjøsveggen. Theodor på 16 år som denne våren går siste klasse på skolen, må gjøre det han kan sammen med sin mor Ingeborg for å få faren inn og i seng. Jens Martin har fryktelig vondt, og han klarer ikke røre på noe. De ser fort at de ingenting kan gjøre. Jens Martin har blitt lam og blir liggende urørlig i sengen. Theodor som er eldst, kjenner på et voldsomt ansvar. Og mor Ingeborg har jo nok med å ta seg av sine øvrige fem barn. Den 3. mars dør Jens Martin på grunn av ulykken. Ingeborg har blitt enke 41 år gammel. Fremdeles bor også kårmann Jørgen Kristian, Jens Martin sin far på gården. Han er nå en gammel mann på 78 år. Tapet av sønnen tar veldig på den gamle mannen.

I 1870 blir også Marja Lisa enke slik som hennes nabo Ingeborg ble året før. Ole Jørgen blir funnet død i sengen på morgenen. Hertet har stoppet. Marja Lisa går i sjokk. Siste barnet har ennå ikke fylt et år. Hun klarer ikke å tenke klart. Men eldste sønn, Ingebrigt Lind er nå 17 år gammel og sterk og frisk. Han lover å ta ansvar for barn og gård sammen med sin mor. Men på Ansnes er plutselig masse blitt endret på meget kort tid. Marja Lisa er 43 år da hun blir enke. Også her bor kårfolket på gården. Kårkona Kirsten Jørgensdatter er nå 76 år gammel, mens kårmann Petter Andreas er 72. Selv om de er gamle, er de en god støtte for Marja Lisa og sønnen Ingebrigt de første åra.

På bruk 1 og 2, og på bruk 3, "mellagården" sitter det nå 2 enker i 40-årene og driver gårdene videre med sine halv voksne sønner.

Skolesystemet

På Ansnes som i resten av landet, må barna gå på skole, lære å lese og skrive og ha opplæring nok til å få et fullverdig liv. Allerede i 1739 kom den første skoleloven i Norge. Men det tok meget lang tid før dette fungerte. Først i 1827 kom den første loven om skoler på landet. Det fungerte i starten med omgangsskole rundt i forskjellige hjem. I 1860 kom loven om fastskole, og da ville myndighetene at det skulle bygges skolestuer i de ulike skolekretsene. Men på de fleste steder var det fremdeles omgangsskole i mange år. På Ansnes var det altså fortsatt omgangsskole. Barna gikk på skole 12 dager i

strek. Først var skolegangen 6 uker i løpet av et år, siden økte det jevnt og trutt, til 7, så 8, så 10 uker. Skolen var ikke gratis, slik det er i dag. Siden de leide lokaler rundt i ulike hjem, skulle de som stilte hus til disposisjon, ha vederlag for brensel til oppvarming og for å holde skolestua klar og i orden til enhver tid. I de månedene som var kaldest, desember og januar, kostet det 4 kroner pr. elev. I månedene februar, mars og november kostet det 3 kroner og resten av året, 2 kroner. For folk med mange barn og dårlig råd, ble dette vanskelig.

De første skoleprotokollene vi har tilgang til, er fra 1869. Skoleprotokollene omhandler de ulike kretsene. I 1869 var det en skoleprotokoll for Ansnes krets, for Bakkeby krets og for Mortenhals krets. Her får vi en oversikt over Timeplanen i 6 uker.

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
1	Lesing i Bibelen	Bibel Historie	Bibel Historie	Bibel Historie	Bibel Historie	Bibel Historie
2	Lesing	Skriving	Skriving	Skriving	Skriving	Regning Lesing
3	Regning	Regning Tallskrivning	Lesing Regning	Regning Lesing	Regning	Sang
4	Lesebok Skriving	Lesebok Skriving	Lesebok Skriving	Lesebok Skriving	Lesebok Skriving	
5	Lesebok	Lesebok	Lesebok	Lesebok	Lesebok	
6	Sang	Sang	Lesing	Sang	Skriving Lesing	

Protokollene var ført med hvor skolen holdt til, navn på barnet og hvordan hvert barn stod seg i Bibelhistorie, Tros- og Pliktlære, Lesing, Regning, Skriving, Sang, Flid og Orden, Fravær og Anmerkninger.

I 1869 ble skolen holdt hos Ingebrigt Markusen (Emort), Furø (Forøy). Elever på skolen for Ansnes krets, kom fra gårdene på Ansnes, Forøy, Lamo, Soleng og Utenga, av og til noen fra Spildra. I 1869 går barna på Ansnes på skolen i tre bolker, hver på 12 dager. Det betyr at de går 6 uker på skolen i løpet av hele året. Følgende 15 barn er elever der:

Jakob Jakobsen pleiesønn på Forøy

Karen Andrea Gjertsen, Spildra

Gjesken Nilsdatter, Skrea

Fredrikke Arentine Olsen, Mellagården

Isak Martin Karlsen, Forøy

Marie Hansdatter, pl. b. Forøy

Andreas Ingvard

Andrea Marie

Johan

Golla Mathea Jensdatter Indre Ansnes

Kristian Adolf

Synøve

Johan Karl Johansen, Spilderbugt

Emilie Christensdtr, pl.b. Ole Haldorsen

Ole Anton Gjertsen, Spildra

Lista kan inneholde feil siden det er vanskelig å lese originalen

To unge par på “ytter”- Ansnes

Dette året, 1870 gifter Anne Marie, datteren til Marit og Ole Haldorsen seg med Hans Heggelund Hansen, født 30.juli 1843 på Bilvik, Mjelde, men bosatt på Jøvika i Lenvik. Disse to bosetter seg på “ytter”- Ansnes. Den 27. september 1871 gifter sønn til Marit og Ole Haldorsen, Lars Andreas seg med Jensine Elisabeth Mathiasdatter Løksletta født 19. august 1846. Også de bosetter seg på “ytter”- Ansnes. Den 19. september 1875 gifter den yngste datteren til Marit og Ole Haldorsen, Ingeborg Anna seg med Nils Kristoffer Hansen på Tennskjær, og de bosetter seg der. Nils Kristoffer er bror til Hans Heggelund Hansen, så to søstre er gift med to brødre.

Havet gir og havet tar

I september 1871 skjer det en fatal ulykke. Nesteldste gutten til Kirsten og Petter Andreas, Jens Andreas var ute på Hekkinga på fiske sammen med Kristen Jørgensen fra Bakkeby. Jens Andreas hadde ei lita bu der ute. De to merket at et uvær var på gang, og skyndte seg ut og ville komme seg hjem før det ble for ille. Men bare etter å ha kommet litt utpå fjorden, ble de overrasket av et voldsomt uvær og druknet der ute på Malangsfjorden. De hadde sett forliset fra Laukvik. De fant Jens Andreas, han hadde blitt sittende fast i seglskautet. Kristen fant de året etter i fjæra. Jens Andreas var 46 år da han druknet på havet. Nå har kårfolket på “mellagården” mistet 3 voksne sønner. Det blir for tungt for Kirsten. Hun lever ennå noen år, men mister seg selv, blir rørete og sier mye rart.

Kvenparet fra Könölä og Tornedalen har fullført sitt livsløp

I 1875 får Marja Lisa beskjed om at hennes kjære far, kvenen Pehr Johansson Rantamaa, Påhjanen Rahkonen dør borte i hjemmet til hennes søster Gretha Caisa på Holmen i Balsfjord. Hennes mor, Maria Jakobsdatter fra Anttis dør 27. Desember 1876 på Holmen. Begge begravnes på Tennes .

Del III Ansnes-gårdene fra 1876

Fredrikke og Theodor på bruk 2

Dette året, den 2. juli 1876 gifter Ingeborg og Jens Martin sin eldste sønn Theodor Andreas seg med datteren til Marja Lisa og Ole Jørgen, Fredrikke Arentine. Siden Theodor Andreas allerede har drevet gården siden farens død i 1869, flytter Fredrikke fra “mellagården” til Teodors hjem, og de blir boende der. Fredrikke er 2 år yngre enn Theodor. De er tremenninger og har vokst opp som naboer. De har også gått på skolen sammen og har kjent hverandre helt fra sin spede barndom. Deres mødre var gode venninner som fulgte hverandre fra de ble kjent. De g seg samme året, fikk barn samtidig og ble enker med bare ett års mellomrom. Både Theodor og Fredrikke

har mistet sine fedre tidlig. Og siden begge var av de eldste i søskenflokket, har de vært nødt til å ta mange tunge tak. Denne dagen får de to venninnene og unge enkene, Ingeborg Pedersdatter og Marja Lisa Pehrsdatter oppleve at deres barn vil dele livet sammen og føre slekten videre for dem begge. Selv om sorgen har preget Ansnes den siste tiden, er dette et solstreif inn i hverdagen. Det er et sommerbryllup i Mortenhals kirke. Hjemme på Ansnes er det pyntet, bakt og kokt. Mange gjester er invitert og bryllupsfesten varer i 3 dager. Her er også flere av slektningene til Fredrikke. Hennes onkel, Nils Andreas på Tennskjær med familie er invitert. Det er også tante Eva Brita i Brokskar med alle sine og tante Gretha Caisa og Østen Larsen med sine fosterbarn på Holmen i Balsfjord. Det blir en uforglemmelig fest, noe som for en stund jager sorg og tunge tanker bort.

Og når festen er over og hverdagen kommer, må alle på Ansnes ordne med alle sommerlige gjøremål. Alle river må ha nye tinder, ljåene må slipes så de er sylskarpe, man må se over alle hesjestaurene og hesjetrådene. Når tida er inne for slåttonna, må alt være på plass. Sauer og lam er for lengst sendt til fjells, men det passer nå før slåttonna å ta en tur i fjella og se til dyra. Man må ha et våkent blikk. Dyra kan gå seg fast i fjella, eller bli utsatt for ulykker. Det er særlig opp mot Blåura at sauene kan gå seg fast. Kuene går hjemme på sommerbeitet. De skal melkes morgen og kveld. Melka skal separeres og fløten settes til surning på hjellen under taket. Det smaker veldig godt med rømmekolle og flatbrød i slåttonna. Uansett årstid, er det alltid noe som bør gjøres.

Husfrue og mor

Fredrikke må også finne sin plass i huset på gården hun nå skal bo på. Dette er et nytt kapittel i livet. Hun er frue og kjenner litt på tanken. Før har hun stolt på at mora vet alt og kan alt. Nå skal hun og Theodor skape sitt eget. Fredrikke var allerede langt på vei i sitt første svangerskap da hun stod brud. Barnet er ventet i siste halvdel av september, så hun kjenner seg litt tung og ikke så lett på foten som hun har vært som ungjente. I huset hos svigermor er det mange små barn, noe Fredrikke er vant til hjemmefra. Og så bor jo også Theodors søster der, som Fredrikke gikk på skolen med. Det er liksom litt rart å flytte inn slik i naboenes hjem, men det er helt naturlig at det blir slik i tette, små samfunn.

Og så har det blitt høst. Det kjennes på lufta at sommervarmen har forsvunnet. Inn fra fjorden blåser

det heftige vindkast. Ingeborg kaster et blikk bort på Fredrikke. Hun synes merke at tiden for fødsel nærmer seg. Dette vil bli Ingeborgs første barnebarn. Men Ingeborg har ikke tid til å tenke så mye, ute i døra roper Johan Bernhard på henne. Hun må ut for å se hva som står på.

Et par dager etterpå kjenner Fredrikke at tiden er inne. Hun skal føde sitt og Theodor sitt første barn. Marja Lisa blir budsendt fra "mellagården" og hun og Ingeborg vet hva de skal gjøre. Barn og mannfolk blir skyssa på dør. Dagen går mot kveld før barnet skriker sitt første skrik. En liten gutt har kommet til verden den 22. september 1876. Som skikken var på den tid, blir Fredrikke liggende i senga en tid. Etter hvert kommer naboer og kjente med "sending" eller barselsgrøt til den nybakte familien. Barselsgrøten var ofte laget av rømme.

Litt før jul, den 3. desember 1876 drar familien til Mortenhals kirke for å døpe den lille. Det er dårlig vær, men de kommer da omsider fram med gutten godt inntulla i en varm saueskinnspeis. Navnet han får er Jens Olai etter sine to bestefedre som begge er døde. Folk nikker og bukker og synes det er fint at det unge paret hedrer sine fedre på den måten. Jul og nyttår går sin gang, og ute uler østavinden. Det er kaldt og bak husa stiger de høye og bratte Ansnestindene fulle av snø. Det ser nesten ut som om vinden har blåst husa inn under fjella når man skuer innover fra fjorden. Kan man virkelig bo her, under de høye fjella med fjorden like inn mot jordene? Slik tenker nok bare de som ikke hører hjemme her. De som bor her, er stolt av stedet. Det er vilt og det er vakkert.

Man har ingen å miste

Vinteren går og det nærmer seg vår. Nå er det klart for alle at Golla har blitt kjæreste med Jens Martin Ingebrigtsen. Han var fra Brokskar, men kom som tjenestegutt til Ansnes under Jens Martin Jørgensen, far til Golla da han bare var 12 år gammel. Det blir nok bryllup dette året også.

Mange av mennene i bygda har vært på Lofotfiske, men kommer nå hjem igjen. Heldigvis kommer de alle hjem. Det er ingen selvfølge at alt går bra på havet i all slag vær. Men nå er Fredrikke og Theodor blitt engstelige. Lille Jens Olai ser ikke ut til å være frisk. Han får slik en rar hoste, og er varm som en glo. Da potetene er vel kommet i jorda og lamminga er over og sauene har kommet ut på beite, drar lillegutten sitt siste pust, så blir det helt stille.

På Fredrikkes kinn kan du se tårene renner nedover, men det kommer ikke en lyd. Theodor legger armen sin på skulderen hennes, også i stillhet. Slik står de to en liten stund. Lykken og gleden slår sprekker, og små arr danner seg der inne i sinnet. På den tiden var det ingen hjelp å få i sorgens stund. Det var en del av livet å miste, det gjorde de fleste, men sorgen var ikke mindre av den grunn. Det var bare det at alle måtte klare å komme seg videre på eget vis. Man kunne ikke dvele for lenge ved det onde. Begravelsen blir den 3. juni i Kirkevik.

Den 2. september 1877 gifter Jens Martin og Ingeborgs eldste datter, Golla Mathea seg med Jens Martin Ingebrigtsen fra Brokskar. Også de flytter inn på gården til Ingeborg. Nå er de to eldste barna til Ingeborg gift, og på gården bor to unge par sammen med Ingeborg og alle hennes små barn. Minstemann, Johan Bernhard er nå ni år. Ingeborg har ikke tenkt å ta kår i så ung alder, og ikke passer det heller med mindreårige barn, men hun kjenner seg litt ille til mote og undres hva livet vil gi henne videre.

Høstens gjøremål

Nå går det mot ny vinter. De sanker bær oppe under fjella. I august var det masse blåbær å finne borte på Rundhaugen. Man må bruke alt naturen har å gi. Etter bærplukkinga, hentes sauer og lam hjem. De skal klippes før de settes inn i sauefjøsset. Ulla skal de spinne utover i vintermørket. Så skal noen av lamma slaktes og bli til god mat. Høsten er egentlig en fin tid på mange måter. Man sanker inn alt man trenger til vinteren, fyller opp løer og buer. Også i vedsjåen er det viktig å ha så mye som mulig av tørr ved. Det må fyres hele vinteren gjennom. Tranlampene trenger tran. Dette ble først og fremst tillaget under skreifisket i Lofoten. Store kar med fiskelever fra torsken ble satt ut i sola. Når levra råtnet, fløt tranen opp. Den kunne også kokes, og man fikk det man kalte medisintran. Tran ble også laget etter hjemkomst. Da brant man tran hjemme av levra.

Slakting

Selv om fisken var den viktigste middagsmaten, brukte man også alt dyra gav. Ved slakting av sau, lam og kalv, likeså gris når det ble mer vanlig, så brukte man rubb og stubb av dyret. Skinnet ble garva og brukt til skinnfell, såle under skoa, skinnklær med mer. Innvollene bar man bort til elva eller bekken og der ble tarmene vasket etter alle kunstens regler. Man

laget deretter kjøttpølser, salta og røkte kjøtt og tørka det. Noen hadde egne røykeplasser, mens noen rett og slett hang et lammelår i et klede oppe i grua. På grisen slo man kokende vann på skinnet og skrapa busta av så godt som mulig. Hodet kokte man sylte av, og for de som brukte absolutt alt, så lagde man syltelabber av beina. Blodet fra dyra lot man renne opp i ei bøtte der man måtte røre hele tida for at det ikke skulle levre seg. Så laget man blodpølse eller blodpudding. Slaktinga måtte følge gammel overtro angående månens fase med mer, men merkedagen for slakting er Barsok den 24. august. Før det, skulle ikke høstslaktinga begynne.

Rundt juletider er Fredrikke klar over at et nytt liv spirer der inne. Hun både gleder og gruer seg, men da barnet begynner å sparke og røre på seg, får gleden overtaket. Den lille gutten kommer til verden 13. juni 1878. Han ser frisk og flott ut. Han blir av en eller annen grunn hjemmedøpt av sin far Theodor, men føres til kirken 25. august. Han får navnet Jens Ingvard. Theodors søster, Golla får holde den lille. Hun gleder seg veldig til hun en dag blir mor, men ennå er det ikke noe på gang.

Morløse og farløse barn

Borte på “mellagården” har Marja Lisa, Fredrikkes mor blitt så dårlig. Hun er bare 51 år gammel og har masse å stå i med sine små barn. Av hele flokken hennes er det bare Fredrikke som er gift og har flyttet ut. Den 8. oktober 1878 dør Marja Lisa, 51 år gammel. Da har den store barneflokken verkligen mor eller far. Eldste sønn, Ingebrigt Lind bor hjemme. Han blir nødt til å ta ansvar også for barneflokken. Han sørger for å få en barnepike og en ekstra hushjelp som kan hankses med mange barn, for at alle skal ha det greit. I huset er det 5 barn under 17 år. Minstemann i barneflokken, Karl Martin er bare 9 år gammel. Kårmannen Petter Andreas bor fremdeles på gården og er en veileder for Ingebrigt, selv om han nå er 80 år.

De tre søstrene, Gretha Caisa, Marja Lisa og Eva Brita

Pehr og Maria som kom fra Tornedalen til Norge i 1832 hadde disse tre døtrene, foruten de tre sønnene Johannes Petter, Isaak og Nils Andreas. Johannes Petter ble igjen i Bardu, Isaak giftet seg og bodde på Sand i Lenvik, siden på Hollendernes, mens Nils Andreas bodde på Tennskjær.

Men nå er det riktig å si litt mer om de tre søstrene. Alle tre kom til Balsfjord/Malangen. De bosatte seg forholdsvis nær hverandre, slik at de kunne ha fellesskap med hverandre og besøke hverandre. Alle tre snakket Tornedalsfinsk selv om de alle hadde norsk ektemann. Det viser seg at de fulgte hverandre livet igjennom. Blant annet ser vi at Gretha Caisa var fadder til to av Marja Lisas barn, Fredrikke og Inger Hansine Flemine. Eva Brita var fadder til Marja Lisas sønn, Peder Marinius. Marja Lisa var fadder for to av Eva Britas barn, Peter Gerhard og Katrine Oline. De traff hverandre ved gudstjenestene og de kom i bryllup sammen og var ellers sammen i festlig lag.

Men som det er nevnt over, døde Marja Lisa på Ansnes bare 51 år gammel og etterlot seg en stor ungflokk. Siden Gretha Caisa ikke hadde egne barn, tok hun til seg Marja Lisas datter, Petra Alberte Marie da moren døde. Jenta var da 13 år gammel. Gretha Caisa og Østen hadde 5 eller 6 fosterbarn i tillegg til Petra Alberte Marie. Den ene av de andre fosterbarna, Eline Gurine Larsdatter giftet seg siden med sønn til Eva Brita, Peter Gerhard. De to flyttet til Jernberg i Nordkjosbotten. Da Østen og Gretha Caisa måtte flytte fra Holmen, tok de inn hos Eline Gurine og Peter Gerhard på Jernberg. Der bodde de til Østen døde i 1903. I mens hadde Petra Alberte Maria giftet seg med læreren Iver Kjær Gjertsen Walnum, og de to flyttet til Mjelde. Så da Østen døde, flyttet Gretha Caisa inn hos familien på Mjelde. Der døde hun i 1911, over 90 år gammel. Søsteren Eva Brita bodde i Brokskar til hun døde i 1907, 76 år gammel.

Utsifting på “ytter” - Ansnes

Dette samme året er det utsifting på gården på “ytter”- Ansnes. Gården blir delt i to bruk. Lars Andreas og Jensine Elisabeth får bruk nr. 5, mens Hans Heggelund Hansen og Anne Marie får bruk nr. 7 (tidligere 6). Mor selv på “ytter”- Ansnes, Marit Ber-svendsdatter er nå 73 år, en meget sprek og handlekraftig kvinne. Hun har prøvd litt av hvert i livet og tåler en støyt. Etter hvert sjokk har hun reist seg og stått stødig. Nå skal hun og mannen sitte på gården som kårfolk. Det blir noe helt nytt for Marit. Mon tro hvordan hun vil takle det? I mens går Golla og lengter og venter på et under, men underet skjer ikke. Skal hun aldri bli mor? Fredrikke mener hun må ha mer tålmodighet, men Golla er nedfor og begynner å miste motet. Mannen, Jens Martin Ingebrigtsen mener

det kanskje er bedre å ta til seg fosterbarn. De kan i hvert fall prøve det litt.

Ansnes blir delt i 6 gårdsbruk

I 1879 bestemmer Ingeborg Pedersdatter seg for å gi fra seg gården. Siden datteren Golla giftet seg med Jens Martin Ingebrigtsen, som Ingeborgs avdøde mann nesten så på som en sønn, blir det helt naturlig for Ingeborg å dele bruket i to. Jens Martin Ingebrigtsen og Golla får bruk nr 1, mens Theodor Andreas og Fredrikke får bruk nr 2.

I 1879 ser altså de opprinnelige gårdsbrukene slik ut på Ansnes: Bruk 1: Jens Martin Ingebrigtsen og Golla, Bruk 2: Theodor Andreas Jensen og Fredrikke, Bruk 3: Ingebrigt Lind Olsen, Bruk 4: Petter Kristian Pettersen og Themine, Bruk 5: Lars Andreas Olsen og Jensine, Bruk nr 7 (tidligere 6): Hans Heggelund Hansen og Anne Marie.

På bruk nr. 5 hos Jensine Elisabeth og Lars Andreas får de følgende barn: Marit Oliva Larsen i 1872, Anna Marie Larsdatter i 1875 og Ole Bernhard Maredo Larsen 1878.

På bruk nr.7 (tidligere 6) hos Anne Marie og Hans Heggelund Hansen får de følgende barn: Hanna Sofie Henriette i 1873, Marit Oliva Elisabeth i 1875, Jendine Margrethe i 1878, Peder Edevin Schaffenberg Hansen i 1880 og Hans Amandus Heggelund Hansen i 1882.

Golla og Jens på bruk nr 1

I september dette året kommer Fredrikke og Theodor sitt tredje barn, datteren Olga Marie Kristine, ei flott lita jente. Når dette skjer, bestemmer Golla og Jens seg for å ta til seg fosterbarn. Ikke alle kommer samtidig, men etter hvert får de til sammen fem fosterbarn. Det er Nils Olai Berntsen, og så kommer lille Petra Adolfine Marie Svendsdatter. Hun er datter til Jens sin tante, Jakobine Hansine Ingebrigtsdatter, som også i sin tid hadde vært i tjeneste hos Jens Martin Jørgensen og Ingeborg. Så kommer to søsken, Johan Olai og Marit Pauline Hansine Johannesen. Deres mor er Lavine Albertine Jensdatter, datter til Ingeborg og Jens Martin. Golla er altså tante til de to. Og til slutt kommer Ingebrigt Kristian Ove Olsen. Jens, mannen til Golla er hans onkel. Foreldrene heter Ole Henning Ingebrigtsen og Kristianne Marie Hansdatter. Dette er bra for Golla. Nå får hun barn som har behov for hennes omsorg, og hun ble en meget god fostermor for disse barna.

19.10.1880 gifter enken Ingeborg Pedersdatter seg på nytt med Ingebrigt Mariussen fra Ringeby. Han har vært gift 2 ganger før, så Ingeborg blir hans tredje og siste kone. Da er minstegutten til Ingeborg, Johan Bernhard 12 år gammel. Hun har jo allerede sagt fra seg gården og flytter derfor fra Ansnes med de fire yngste barna og lever resten av sitt liv i Utenga. Mannen dør i 1902 og Ingeborg i 1903

Theodor og Fredrikke på eget bruk, 2

Det er ingen tvil om at Fredrikke kjenner på lettelse når hun og Theodor har fått gård helt for seg selv. Hun er nå gårdkone på riktig og styrer sitt hjem slik hun vil. De har to små, en gutt og en jente, Fredrikke vil få hjemmet til å bli sitt på alle måter. Hun har sterke gener fra sine forfedre i Tornedalen, hun elsker naturen, blomster, nyttevekster av mange slag, og sterke farger gjør henne glad. Det er ikke vanlig på Ansnes med blomster i krukker i vinduene inne, men det vil Fredrikke ha. Og krukkene maler hun i

glade farger. Naboene synes nok Fredrikke har noen rare innfall, tenk å male blikkbokser med striper og annet rart og så putte blomster oppi. Atskillige år senere blir dette vanlig hos flere. Men det er spesielt en ting fra Tornedalen hun ikke vil føre videre. Hennes bestemor kunne gane folk. Dette skremmer Fredrikke. Hun har studert sin bibelhistorie og katekismen på skolen og har sterk trang til å vite mer. Hun har liksom blitt stående midt mellom to kulturer, den kvenske arven og fornorskningen av kvenfolket. Det ble nemlig slik her i området at kvener som kom fra Sverige og Finland, var redd for å bli sendt tilbake dit de kom fra dersom de ikke kunne brødfø seg selv. Av denne grunn jobbet kvenene meget hardt og gjorde sitt beste for å passe inn. Det var ingen kvensk getto i Malangen, det var noen kvener her og der, og de tilpasset seg og giftet seg gjerne med norsk ektefelle og snakket norsk. Men sitt opphav og sitt språk glemte de ikke i de første generasjonene etter immigrasjonen.

Selv om Fredrikke ikke ville vite av alt hun hadde lært fra moren, Marja Lisa, så var det en spesiell ting hun hadde lært av moren som hun satte stor pris på. Det gjaldt bruken av urter og vekster når man hadde behov for legedom for ulike plager. Hun hadde en liten inngjerdet hage utenfor huset. Og innenfor gjerdet hadde Fredrikke ulike urter som hun stelte vel med. Hun sanket også urter og vekster ute i naturen til legende bruk. Hennes mor hadde lært henne det meste.

Fredrikkes legende urter

Kamilledamp var noe av det viktigste. Dersom man frøs på seg blærekatarr, kunne man sette seg over en bøtte eller potte med kokende vann tilsatt en neve tørket kamille. Dette hadde en meget god virkning. Man måtte bare passe på så man ikke brant seg på dampen. På samme vis kunne man lege hemorroider. Ble man tett og tung av tette bihuler, var samme dampen et vidundermiddel.

Når det gjaldt hemorroider, kunne man også lage avkok av kokende vann og blomstrende skudd av frisk ryllik. Man måtte så fukte en tøyfille med avkoket og legge den mot hemmoroidene 2 ganger om dagen. Dette virket sammentrekkende på hemorroidene. Ryllik var kjent for å stoppe blødninger og ble brukt til å legge på sår. Et avkok ble også brukt mot feber.

Dersom barna hadde brent seg på brennesle, tok hun jord og la på stedet. Da ga smerten seg raskt.

Hadde man vedvarende hodepine, brukte Fredrikke 1 håndfull tørka blader fra sitronmelisse i kokende vann til te som skulle drikkes 2 – 3 ganger om dagen.

Marikåpe, - et uttrekk av denne urten brukte Fredrikke til trøske og diarree hos småbarn

Hadde man senestrekk, kunne man legge ormeegress på benet.

E avkok med løvetann var bra mot elveblest

Mjødurt, - blomstene gav god smak i ølbrygget, mens bladene var gode til te og supper

Humle er en plante som trives godt i nord. Denne bruktes også i ølbrygget, men medisinsk var den god mot søvnløshet. Man la den gjerne under puta.

Matsyre fant man ute i naturen. Den skulle etter sigende rense blodet og høyne hemoglobinnholdet.

Ulike gjøremål i det daglige

Theodor var aktiv på fiske både i Lofoten og ute på Hekkinga. Et par ganger dro han også på “Finnmarka” på vårfisket der.

Som bortfarskost laget Fredrikke følgende: Stomp, Flatbrød, smør, kokekjøtt, tørka kjøtt, kjæsoster, rullepølser, poteter, lefser og kaffe. Ellers var jo fisk de fikk en naturlig del av kostholdet.

De ulike båtene var nordlandsbåter som fikk navn etter størrelsen: Fjerding eller kjeks to roms, sekstring tre roms, kobromsbåt fire og et halvt rom, firroing fire rom, åttring seks rom, fembøring med sju rom.

Hjemme igjen måtte garnene bøtes og henges opp til tørk nede ved naustet i fjæra. Sildebestanden økte og dette ble en god inntekt for fiskerne. Hjemme på gården var det fruen og tjenestejenta som styrte med husdyra og gårdsdriften for øvrig. Klesvasken tok Fredrikke i en kulp i den lille bekken som kom ned fra fjellet. Det var nesten alltid iskaldt vann, og man måtte passe godt på, så man ikke risikerte helsa for de rene klærne. Fingrene kunne få neglesprett av mindre. På våren rett etter våronna, i juni 1881 kom enda en liten jente til verden i stua hos Theodor og Fredrikke. Hun ble døpt i Mortenhals kirke den 17. juni og fikk navnet Marit Oliva Andrea.

Slåttonna i juli krevde gjerne slåttehjelp og rakstejenter. Gresset var best å slå tidlig om morgenen før duggen forsvant. Da sklei den skarpe ljåen så lett og fint langs bakken. Det var ofte slik at to – tre karer gikk på rekke etter hverandre, da slo den første en stripe, andremann tok en stripe lenger inn og den tredje enda en stripe lenger inn. Rakstejentene kom så og samlet gresset inn mot hesjene. Var det trygt og sikkert sommervær, kunne noe tørkes på bakken, men mesteparten måtte i hesja. Selv om ljåen var skarp om morgenen, kunne den bli litt uskarpt underveis. Derfor hadde slåttekarere en liten trebutt med litt vann i som hang i beltet. Oppi butten hadde man en liten hein som man tok opp og ga ljåen en omgang med underveis. Da var ljåen bra nok den dagen. Når ljåen og riva var hengt på plass og slåttonna var over, feiret man det hele med en knakende god slåttegrøt av rømme.

Etter at alt var i hus på høsten, satt konene inne og kardet ulla, spant til godt garn og så satt de i gyngestolen med bundingen sin. Til Karimess den 25. november skulle rokkene fram, fra da av var det spinne-

tid. Det ble spunnet ulike typer garn. Det tykkeste ble brukt til mennenes fiskevotter som kunne snus, siden det var tommelfinger på begge sider, men tykt garn ble også brukt til ulltøy som mennene måtte ha når de var ute i kulde og uvær på havet.

Fredrikke hadde en god og stor gyngestol som hun brukte flittig. Utover hele høsten og vinteren klirret det flittig i strikkepinnene i lyset fra tranlampene. Men det var også vanlig å ta bundingen med ut når man gikk i skogen eller gjette på sommerstid. Da hadde man en krok i beltet med garnet hengende på. Og så var det veven da. Skyttelen gikk og fram kom det stoffet de kunne bruke til klær og sengetøy. Vadmél skulle stampes etter vevinga for å få det tett og varmt. Kvinnene vevde også stoff til segl til båtene og ikke å forglemme, mattevevinga.

Forlis og drukning

Året 1881 druknet 7 menn fra Malangen i et forlis, mens 2 menn kom bort på sjøen i Lofoten dette året. I 1884 druknet 5 menn fra Malangen under et forlis i Finnmark. Nesten hvert år var det noen som kullseilte og druknet. Det er tragedier uansett, men ekstra sterk kjennes tragedien når 7 unge menn blir borte på en gang og alle kommer fra Malangen. Det var ingen spøk å ha sin arbeidsplass på sjøen. Hjemme gikk koner og barn og ventet på at mennene skulle kom hjem. Men det var noen som ikke kom.

Fredrikkes og Theodors søsken

Den 10. September 1882 gifter Ole Jørgen og Marias eldste sønn, Ingebrigt Lind seg med datteren til kvenfamilien i Spilderbukt, Maria Mikkelsdatter. De får 7 barn, men 3 av barna dør som småbarn. Barna er: Maria Olufine i 1881, død 1882, Ole Mejer Edvin i 1883, Mikael Andreas Alfred i 1884, Iver Olmar Toralf i 1887, Petra Kristofa Marie i 1889, død 1890, Indiana Maria Petra i 1890 og Lars Julius Emil i 1893, død 1897.

Maria Elisabeth fikk aldri oppleve at hun fikk en svigerdatter som var kven slik hun selv var. Men på "mellagården" ble det slik at to husfruer etter hverandre var kvener, begge med aner fra Tornedalen, fra Anttis og fra Tärendö.

Her kan det nevnes hvor Fredrikkes øvrige søsken havnet. Peder Marinius Olsen giftet seg med Johanna Karoline Johannesdatter og de bodde på Lyshaug, Tromsøysund. Inger Hansine Flemine

giftet seg med Edvard Lind Jensen på Gammelgård. Petra Alberte Marie giftet seg med Iver Kjær Gjertsen Walnum fra Spildra. Oline Kirstine giftet seg med Lorentz Edvard Larsen på Sommerseth, og Karl Martin Olsen giftet seg med Marit Oliva Larsen da hun ble enke.

Theodors søsken utenom Golla som allerede er omtalt, finner vi slik: Lovise Albertine (også skrevet Lavine) giftet seg med Johannes Hemming Hansen fra Balsfjord. Jens Christian Jensen dro tidlig til Amerika og bodde der mange år. Kom så tilbake og bodde resten av sitt liv ugift i Utenga. Ole Martin Jensen giftet seg med Hilda Lorentine Tollevsdatter og bodde på Lamo (Lamoen) ved Forøy. Johan Bernhard Jensen giftet seg med Ingeborg Foss og dro til Amerika.

Barneflokken vokser

Den 8. Juli 1883 kommer neste jentebarn til verden, hun får navnet Jørgine Petrea Amanda. Dette året dør 17 barn av skarlagensfeber i Malangen, men rammer ingen på Ansnes. Den 25. april 1885 kommer så den lille gutten, Ole Anton. Nå har Theodor og Fredrikke 5 små barn under 7 år. Det er masse liv i huset, både latter og gråt, og Fredrikke kjenner på at hun nesten ikke kommer over alt som skal gjøres. De har tjenestejente, noe som er helt nødvendig når Theodor ofte er ute på fiske, husdyra skal ha sitt og alle barna skal ha mat, klær og hjelp til både det ene og det andre.

En kveld ut i november 1885 banker det så forsiktig på døren hos Fredrikke og Theodor. Det er mørkt ute, de små barna har lagt seg og Theodor og Fredrikke sitter ved grua og roer ned før de skal legge seg. Inn av døra kommer Oline, lillesøster til Fredrikke. Hun har blitt voksen nå, har fylt 18 år og arbeider som tjenestejente på Målsnes. Hun ser oppkavet ut og spør forsiktig om hun kan få snakke litt med Fredrikke alene. Theodor sier han kan ta en tur ut på trappa og se over noe ute.

Og så ramler orda som en foss ut av Oline og tårene likeså. Hun har kommet i uløkka. Hun er tre måneder på vei med en liten, og det kommer ikke til å bli noe bryllup. Oline var bare 11 år da mora døde, og hun klarer ikke å snakke med tjenestefolkene eller kona til Ingebrigt Lind. Så derfor er det Fredrikke som blir den utvalgte, hun er jo storesøster. Fredrikke praterte litt med Theodor, og løsningen i første omgang

blir at Oline får bo hos dem til fødselen er over, og så må de finne en fastere løsning deretter. Barnet skal jo ikke komme før til våren, så Oline kan jo hjelpe Fredrikke i tiden framover. Det kan være godt både for Fredrikke og Oline. Oline kan lære og trene seg til å bli mor, og Fredrikke får velsignet god hjelp.

Skarlagensfeber

I mai 1886, fødes Olines uekte barn, Maria Oliva Andrea hos søsteren Fredrikke på Ansnes, og der får både mor og barn bo enda en tid. Fram mot desember dette året kjenner Fredrikke at ennå et barn er på vei. Men fødselen skal ikke skje før ut mot St. Hans i 1887. Året 1887 bringer dessverre uendelig sorg før januar måned er over. To av Fredrikke og Theodors barn, Jens Ingvard og Jørgine Petrea blir syke, av skarlagensfeber. Jens Ingvard dør den 27. januar, og dagen etter er det over også for lille Jørgine. På denne tid var det vanlig at mellom 9 – 12 små barn døde hvert eneste år i Malangen. Mange oppgir ingen årsak, men der det er oppgitt, er årsaken som oftest difteri eller skarlagensfeber. Fredrikke og Theodor blir helt lamslått. Nå har de mistet tre små barn, tre små som Fredrikke har båret fram og gledet seg over. Hun har vugget dem, ammet dem og fulgt dem da de lærte å gå, å snakke og nå ligger de begge der, stille, uten pust, uten liv. To små kister blir laget av barnas far, Theodor. Dette er noe av det verste en far må gjøre. Den sterke mannen kan ikke noe for det, noen tårer renner nedover kinna. Han må sette seg og summe seg litt. Og inne sitter Fredrikke og ser tomt fram for seg. Oline må ta over gjøremålene de neste dagene. Fredrikke orker det rett og slett ikke. Den 6. juni 1887 kommer det på ny en liten jente hos Fredrikke og Theodor. Hun får navnet Jørgine Jendine. Hun er sterk og frisk og vokser fort. Fredrikke tar det lille barnet og holder henne fast inntil seg, som om hun aldri vil slippe henne. Nå blir all hennes morskjærighet viet til den lille jentebabyen. Og hun tar en bestemmelse til der og da. Fra nå av vil Fredrikke søke sin hjelp og sin trøst hos sin Himmelske Far. Hun vil leve livet videre som en bevisst kristen.

Storsamfunnet endrer seg

På den religiøse siden har man allerede fått en splittelse mellom Statskirken og det man kaller dissentere. Allerede den 14. september 1856 hadde 25 kvinner og menn meldt seg ut av Statskirken og dannet en egen frimenighet inne i Balsfjorden. Stiftelsesdagen er imidlertid satt til 22. oktober 1856. Den fikk

navnet ”Den frie apostoliske menighet i Balsfjorden”. Den første leder av menigheten var Johan Andreas Johannessen Bomstad. Hans familie var blitt ”vekket” da Hans Nielsen Hauge besøkte Balsfjord. Siden hadde de holdt mange vekkelsermøter på Bomstad.

Samtidig, i Tromsø ble Frimisjonen stiftet. Også der var det vekkelser. Men ingen av disse vekkelserne ser ut til å ha særlig innflytelse i Malangen. Her var man mer tro mot Statskirken. Likevel ser vi at det rører seg i kirkelige kretser. Golla sin mann, Jens Martin Ingebrigtsen hadde en bror, Ole Henning Ingebrigtsen. Brødrene var født i Brokskar, men Ole Henning giftet seg og flyttet til Bakkejord. De hadde flere tjenestejenter som var blitt ”vekket”. Den ene av dem tilhørte Frimisjonen i Tromsø. Ole Henning ble dermed en meget gudfryktig og religiøs mann. Han hadde god sangstemme, og sang mange flotte sanger. Han ble blind som 70-åring, og da var sangene til stor glede i livet hans. Det var sønn til Ole Henning som kom som fosterbarn til Golla og Jens på Indre Ansnes bruk 1, nemlig Ingebrigt Christian Ove Olsen f. 1871. Denne gutten var en aktiv kristen i Statskirken. Som voksen ble han emissær i Indremisjonen. Vi kommer tilbake til denne fostersønnen på Ansnes.

Når det gjelder kommune, sogn og administrasjon på det politiske plan, kan det nevnes at Malangen fikk sin første valgte ordfører i 1871. Det var Nils Andreas Kristoffersen på Mortenhals som ble den første ordføreren. Malangen ble eget herred i 1872. Det politiske partiet Venstre ble stiftet i Norge i 1884, likeså partiet Høyre. I 1887 kom det vi siden har kalt Det Norske Arbeiderparti. Bondepartiet kom først i 1920

Årene fra 1870 til 1920 var en tid i brytning og fornyelse på alle plan. På denne tiden ble det også amerikafeber. Flere fra både Malangen, Balsfjord og også fra Ansnes brøt etter hvert opp og dro over havet. Den største utvandringen skjedde i 1880 og i 1900.

Noen dør bare altfor tidlig, andre mett av dage

Datteren på bruk 4, Petra Pettersen skulle i 1890 besøke sin søster Hansine som tjente på Bentsjord. Hun fikk følge en sildefisker, Anton Hansen med sønnen Hans i deres båt. Da de var nesten framme, kantret båten i ei vindrosse, Petra kom bort, men de andre ble berget. Dette skjedde 9. September 1890.

På våren 1892, den 16. juni dør bonden og fiskeren på bruk 5 Y, Lars Andreas Olsen, 46 år gammel. Da sitter Jensine Elisabeth som ung enke. Sønnen Ole Bernhard Maredo som skal overta bruket er da bare 14 år gammel. Hans to søstre er litt eldre.

Olines framtid

Nå må Fredrikke og Theodor prøve å få en god plass for Oline. Hun må nok jobbe som tjenestejente, men det er viktig for henne å kunne ta med seg sin lille datter. Det er ikke alle som ville kunne godta det. Men en dag kommer Theodor hjem og sier at det er i orden med huspost for svigerinnen. Hun kan dra inn til Sommerset til Lars Jensen og kona Marie Iversdatter fra Spildra. De har 6 barn og trenger en pålitelig tjenestejente. To av barna er eldre enn Oline, en datter er på samme alder, mens de siste er yngre enn Oline. Her får Oline en varm velkomst og de tar seg godt av hennes lille datter. I 1893 gifter faktisk Oline seg med en av sønnene på gården, Lorentz Edvard Larsen Sommerset. Hun blir gårdkone på bruk nr. 7 på Sommerset. På denne gården er de dypt religiøse. I 1904 ble ungdomslaget "Haabet" stiftet av sogneprest Trondsen etter initiativ fra Lorentz Larsen på Sommerset, Olines mann. Han ble da også ungdomslagets første formann. Det kan også nevnes at fostersønnen på Ansnes, emissæren Ingebrigt Olsen var styremedlem i foreningen. Formålet var å drive religiøs og moralsk oppbyggelse, fremme avholdsaken og drive sangkor.

Theodor sine innerste tanker

I 1889 kommer det en liten gutt igjen hos Fredrikke og Theodor, han får navnet Theodor Andreas Ferdinand. Gutten er frisk og sunn og vokser fort til. Fredrikke og Theodor fikk enda tre barn til: Petra Kirstina Elida i 1891, Lars Andreas i 1894 og Berthe Johanna Marie i 1896. Alle fødslene hadde gjort sitt til at Fredrikke ble litt dårlig til beins. Hun var en tykkfallen kvinne med brune øyne og sort hår. Theodor var meget blåøyd og lysere i håret. Han var fremdeles en sterk arbeidskar. Han var mye ute på fiske, og så gikk han gjerne en fjelltur for å se til sauene. Han likte å gå opp på baksiden av de store tindene. I fint vær kunne man se vidt utover. Da var det som om all bekymring forsvant med vinden, og han nøyt hvert sekund. Theodor var ingen samfunnsengasjert mann. Han likte seg best litt i bakgrunnen og var ikke den mest sosiale. En fin søndag da han var oppe på fjellet, ble han sittende på en stein og tenke på sin far.

Han ble bare 44 år gammel. Det gjorde vondt å tenke på hans siste dager. Minnet hadde brent seg fast hos Theodor. Han så for seg farens urørlige kropp, hans bedende øyne og fortvilelsen som lyste mot ham. Dette synet av farens fortvilelse stod ofte fram for Theodor. Han var bare 16 år den gang, og kunne ikke gjøre noe. Det er forferdelig vondt å miste sine små barn. Men for Theodor hadde det faktisk vært like vondt å miste sin far på den måten det skjedde på. Nei, nå måtte han riste bort disse tankene og komme seg hjem til kone og barn. Søndagen var på hell.

Skoleutviklingen

Nå ser vi litt på skoleutviklingen på Ansnes. Fra 1884 til 1890 inneholder skoleprotokollen informasjon om kretsene Ansnes, Bakkeby og Sand. I 1889 er det 20 elever i Ansnes Krets og i 1900 er det 23 elever. Dette er de høyeste tallene vi ser der. Fremdeles er det omgangsskole på Ansnes, selv om loven om fast skole kom i 1860. Nå er skoleåret delt opp i 4 perioder, altså 8 uker. Skolen holdes to perioder hos Tollef Isaksens enke i Forøy, en periode hos Hans Hansen på Ytre Ansnes og en periode hos Lars Andreas på Ytre Ansnes.

Et interessant notat fra et skolestyremøte i

1899 er det verdt å ta med. Det lyder slik:

Hr. Lærer Løftingsmo Malangen

I møte i Malangen Skolestyre den 27. denne måned besluttetes

Sak nr. 5 Samtlige Folkeskolens børn skal bekræftes have fri den 17. Mai

Sak nr 6 Mot en stemme besluttetes at en av aarets skoledager kan anvendes til Treplanting

Malangen Skolestyre

Kløvstad

Foreningsliv

Allerede i 1860-åra fantes det en forening i Malangen som virket for Det Norske Misjonsselskap. Men fra 1880 – årene dukket det opp flere nye foreninger i Malangen, så også i Ansnes området. Det var både Misjonsforeninger, støtte til Rednings-selskapet og Sanitetsforening. Disse foreningene var selvfølgelig opptatt av sine hjertesaker, men det var også en meget god sosial begivenhet. Det var jo gjerne kvinnene som deltok, og her fikk de komme

sammen, drikke kaffe med småkaker til, høre nytt og ha en frikveld fra hjemmearbeidet. En gang i året hadde de ulike foreningene basar med utlodning. Det var meget populært også for barna. Inntektene gikk uavkortet til misjonen eller til sanitetsformål. Det ble også opprettet skytterlag der mannfolkene hadde sine samlinger.

1900, et nytt århundre

Tidlig på året 1901, den 14. mars dør en av de mest markante skikkelsene på Ansnes. Det er Marit Bersvendsdatter som nesten er 96 år når hun legger vandringsstaven ned og trekker sitt siste pust. Et farge-rikt og strevsomt liv har tatt slutt, og med hennes død er en epoke over på Ansnes.

Og så begynner noe helt nytt for Theodor og Fredrikke. Deres eldste datter, Olga Marie Kristine gifter seg 3. november 1902 med Morten Andreas Pedersen fra Forøy, og Olga flytter dit. Der får Fredrikke og Theodor sitt første barnebarn, Martha Pedersdatter 16. september 1903.

Søsteren til Olga, Marit Oliva blir gift med bror til Olgas mann. Hans navn er Peder Marinius Pedersen, selvfølgelig også fra Forøy. De flytter ut til Lillestrømmen. Og da de får sitt første barn den 23. november 1903, har Fredrikke og Theodor plutselig to barnebarn. I 1900, før Marit giftet seg, arbeidet hun som tjenestejente hos sin tante Petra Alberte Marie på Søndre Mjelde gnr. 55 - 5.

Men nå er det ganske åpenbart for Fredrikke at Theodor er syk. Han er blitt så tungpusten og klarer svært lite, og i det siste har han hostet og hostet. En dag kan det ikke skjules lenger, han hostet blod, og Fredrikke vet hva det betyr. Han har fått tuberkulose, eller tæring som man oftest sier. Dette er ikke greit, det er smittsomt, det er skamfullt og det fører som oftest til en sikker død. Fra nå av er Fredrikke nøye med klesvask og renslighet. Hun passer godt på at

han ikke hoster der andre befinner seg, han blir litt isolert på en måte. Det kommende året er strevsomt.

Midt på sommeren, i juli er det en godværsbolk på Ansnes. Theodor er svak, men har et inderlig ønske om å komme seg ned i fjæra. Han vil så gjerne ned i naustet, kjenne lukten av sjø og høre bølgene skvulpe mot land. Men vil han makte å gå ned hele marka og opp igjen? Fredrikke vet råd. Hun bærer en liten krakk i ene hånda og så leier hun Theodor i den andre. Slik vandrer de to ned mot sjøkanten i det duggfriske gresset. Underveis får Theodor hvile på krakken når han trenger det. På ene siden av gjerdet står Jens og Golla og følger med. På den andre siden står Ingebrigt Lind og Maria. De er klar til å hjelpe ved behov, men alle ser at dette er en "hellig" stund for de to, en siste vandring ned til sjøen som Theodor er så glad i. På vei opp igjen skuer Theodor opp mot de bratte tindene og husker alle turene opp dit. Det blir ikke flere turer på Theodor. Han blir dårligere og dårligere, og han dør fra sin kjære Fredrikke og barna den 20. oktober 1904.

Men før de kommer så langt, skjer en skjebnesvanger ulykke. Olga sin mann, Morten Andreas Pedersen på Forøy dro på finnmarksfiske i vår. Han kommer aldri hjem. Den 5. mai 1904 forliste båten med han og mannskap utenfor Gamvik. Olga ble enke etter mindre enn to års ekteskap. Nå sitter hun alene igjen med sin lille datter, Martha ca. 8 måneder gammel. Dette året, 1904 ble både mor og datter enker. Fredrikke har nå 6 barn hjemme, Berthe Johanne Marie er den yngste på 8 år.

1905 Norge blir et selvstendig rike med egen konge

Denne store begivenheten merket man ikke så mye til ute på Ansnes. Men det var stor stas, og det å få en egen konge betydde mye. Fra da av og framover ble det meget populært med kongebilder i alle sammenhenger, på tallerkner, på utedoen og ellers der det måtte passe.

Livet i et nytt kongerike

Den unge enka, Olga Marie Kristine flytter etter hvert fra Forøy til Vågnes i Tromsøysund. Der jobber hun som tjenestejente og har lille Martha med seg. Først 10 år etter at hun giftet seg første gang, gifter hun seg så andre gang den 31. mars 1912 med enkemann Bernhard Heggelund Bertheussen. De to

får barna: Margit Ovedie Bertheussen i 1914, Olav Bernard Bertheussen i 1916 og Torlaug Fredrikke Bertheussen i 1918.

Så er det deres datter, Jørgine Jendine sin tur. Hun gifter seg 8. september 1906 med yngste sønn på bruk 7 (tidligere 6), Hans Amandus Heggelund Hansen. Han flytter da inn på Ansnes bruk 2 der Jørgine bor sammen med sin mor Fredrikke og hennes yngre barn. På kort tid er tre av Fredrikkes døtre gift. Og nå får hun hjelp på gården. Hans var jo yngste sønn på #ytter"- Ansnes og vet at det er den eldre broren som skal overta bruket der. Peder Edevin gifter seg like etter Hans, den 16. september 1907 får han sin kone Johanne Karoline Karlsen. Hans Amandus er en arbeidsom mann. Han drar på fiske og han driver gården for Fredrikke.

På bruk 4 hos Petter Kristian Pettersen og Themine er det etter hvert sønnen Jens Olai Pettersen f. 1872 som overtar eiendommen. Han giftet seg i 1908 med Anne Sofie Axelsen. De får følgende barn: Oddvar Palander Pettersen f. 1909, Tonny Petrea Pettersen f. 1911, Harald Berg Pettersen f. 1913, Arne Pettersen f. 1914, Laurin Andreas Pettersen f. 1916, Erling Pettersen f. 1918, Irene Pettersen f. 1920, Evald Pettersen f. 1924, Roald Ferdinand Pettersen f. 1927 og Ruth Ellinor Pettersen f. 1930.

Rett over nyttår 1907, den 17. januar dør Fredrikkes tante, Eva Brita i Brokskar. Året etter dør Theodors søster Golla, kona på bruk 1. Fosterbarna er nå voksne og tilbake sitter enkemann Jens Martin Ingebrigtsen, opprinnelig fra Brokskar. Han har nå blitt 58 år. Han har tjenestejente som hjelper han i huset, og så faller det helt naturlig for den nygifte Hans Amandus å hjelpe Jens med gårdsarbeidet. Hans er ung og sterk, men han får det svært travelt. Jørgine og Hans får sin første sønn 13. juli 1909, Hans Heggelund Hansen. Da blir Fredrikke på bruk 2 og enkemann Jens på bruk 1 enige om å overføre begge disse to brukene til Hans Amandus og Jørgine. Fredrikke tar ikke kår, hun selger gården til Hans, mens Jens på bruk 1 blir kårmann og bor i sin lille kårbolig til han dør. Fredrikke tar et litt underlig valg, men samtidig kan man forstå det. I stedet for å ta kår, solgte hun altså sin del, bruk 2 og flyttet fra gårdene på Ansnes. Hvis Fredrikke skulle tatt kår, ville hun og Jens Ingebrigtsen være kårfolk sammen på gården. Det var meget unaturlig for Fredrikke. Jens har ingen andre valg, men Fredrikke ser sin mulighet hos Marit og kan kanskje være til hjelp der. Så hun tar med seg sin

sønn Theodor Andreas Ferdinand og flytter inn hos datteren Marit Oliva i Lillestrømmen. På folketellingen i 1910 står det at hun bor der og lever av sin formue, mens Theodor lever av fiske.

Fredrikkes sønn, Ole Anton flytter inn til Mestervik og gifter seg der 23. november 1910 med Petra Amanda Jensen. De får barna: Halvdan Meyer Theodorsen i 1911, Tordis Fredrikke Theodorsen i 1912, Johanna Jensine Theodorsen i 1914, Karl Julius Theodorsen i 1917, Erland Johan Theodorsen i 1920 og Hjørdis Sigrid Anna Theodorsen i 1923.

Noen drar vest til Amerika

Fredrikkes datter, Petra Kirstine Elida drar som ung jente til Amerika i 1911 og bor der resten av sitt liv. Da hun emigrerte, var billetten forhåndsbetalt av hennes onkel Jens, bror til Theodor. Han bodde da i Amerika. Hun kom til Port Huron 17. mai 1913. I Amerika gifter Petra seg med en skipskaptein, Hans Mathisen født i Harstad. De bosetter seg i Oregon. Der får paret to små barn, men begge dør som småbarn. Etter det, får de ingen arvinger. Da båten hvor Hans var kaptein, var på vei inn mot kaia under krigen, går båten på en mine og Hans med mange flere dør der og da. Petra var på vei for å møte han når han skulle komme hjem. I stedet blir hun enke uten noen rundt seg. Hun flytter da til Seattle. Hun var flere ganger hjemme i Norge på besøk på Ansnes, men døde 28. desember 1981 i Seattle.

Fredrikkes sønn, Lars Andreas utdanner seg som snekker og emigrerer til Amerika hvor han ankom det nye landet 12. april 1915 med skipet "Arabic" fra Liverpool. Han fikk seg en gård i Seattle, men jobbet som bygningsarbeider, blant annet i Alaska. Han reiser mye i forbindelse med jobb. Og så en dag falt han ned fra et bygg og ble ufør. Han ble da sittende i rullestol i sitt hjem i Seattle. Han døde der 14. juli 1941.

Yngstebarnet

Fredrikkes yngste datter er i 1910 tjenestejente hos sin søster Jørgine på Ansnes. Den 13. november 1917, under 1. verdenskrig, ble Berthe Johanna Marie viet til sin Oskar Berner Bertheussen i Tromsøysund. Oskar var fra Vågnes. Han var sønn til Olgas mann i hans første ekteskap. Berthe og Oskar bodde i Tromsø by og fikk disse barna: Alf Johan Bertheussen i 1920, Borghild Ovedie Bertheussen i 1923 og Inger Fredrikke Bertheussen i 1938

Fredrikke og sønnen Theodor i Lillestrømmen

Fredrikke solgte jo gården i 1909 og flyttet inn hos datteren Marit Oliva i Lillestrømmen. Sønnen Theodor drev fiske og fangst, først med motorbåt, siden med dampskip, men sitt faste tilholdssted hadde han hos sin mor i Lillestrømmen. I folketellingen i 1910 har Marit og Peder følgende barn: Toralf Ferdinand Pedersen 1903, Petra Martine Pedersen 1905, Peder Marinius Pedersen 1908 og Olaf Georg Pedersen 1910. Hun hadde født en liten datter i 1907 ved navn Gjertrud Pedersen, men jenta døde i 1909.

Etter at Fredrikke kom til Lillestrømmen, fødte Marit enda 6 barn til. Det var: Gudrun Pedersen 1912, Margit Petrea Pedersen 1914, Ingolf Pedersen 1916, Hanna Petrine Pedersen 1919, Arnold Pedersen 1922 og Inger Elise Marie Pedersen i 1924.

For Fredrikke var det en livlig tid i Lillestrømmen med masse barnebarn rundt seg til enhver tid. Men hun fikk også gjort annen nytte for seg. Hun strikket sokker og votter, luer og gensere til alle barna så de kunne holde seg varme. Og så broderte hun det man kalte hustavler. Det var enkle broderier, gjerne i korssting med blått eller rødt garn på lys bunn. Broderiene kunne være alfabetet, navn på sine barn eller et bibelvers med mer. Disse broderiene ble ofte satt i glass og ramme og hengt på veggen som pynt. Hun broderte også remser som man pyntet hyllekant-er med og ikke å forglemme de mange pyntehåndklærne og forklærne. Hun anla også en liten hage ute ved husveggen.

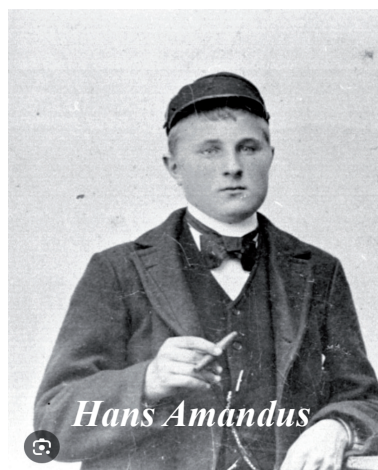
Verdenskrig 1914 – 1918

Norge erklærte seg nøytralt i denne krigen i likhet med blant annet Sverige. Men på tross av det, hadde Norge store tap. Det kom av at vår store handelsflåte var aktive i mange havområder. Vi mistet over 2000 menn som seilte på ulike farvann. Det var

de tyske ubåtene som senket de fleste av skipene. Verst var det i året 1917. Da erklærte Tyskland uinnskrenket ubåtkrig.

Livet videre på Ansnes

Samtidig gikk livet videre inne på Ansnes. Jørgine og Hans drev sitt gårdsbruk, bruk 1 og 2. Hans var i tillegg politisk aktiv i Venstre. Han var også representant for Ansnes og Forøy krets i Ligningsnemda. I tillegg til gårdsbruket drev han aktivt med laksefiske i sesongen med kilenot. Jørgine og Hans fikk først førnevnte sønn Hans i 1909. Deretter kom følgende barn: Alfred Hansen i 1911, død 1911, Hanna Jendine Hansen i 1913, Martha Petrea Hansen i 1915 og Kåre Alfred Hansen i 1920. Hans fikk tuberkulose i hofta ganske tidlig. Han ble lagt inn og operert på sykehus i Tromsø, og lå der tre måneder. Hele resten av livet slet han med hofta, og var delvis ufør. I denne forbindelse vil jeg vise et brev fra Vanførenemda fra 1919.

Et meget spesielt brev

Fra Malangen Vanførenemd

Herr Lærer K. Løftingsmo Bakkeby, Martinhals

Nedenstående har Herr Distriktslegen (i skrift) anmodet meg at i Utskrift tilsende samtlige Lærere i Malangen.

”Utskrift”

De bedes velvilligst opspore og føre en fortegnelse over alle Vanføre, smaa som store innen deres Skole. Malangen Vanførenemd haaber at de gjør denne tjeneste, i det den mener Lærerne for at være dem som har best viden derpaa. Det er for at organisere arbeidet for de Vanføre, at det maa føres nøyaktig fortegnelse over Landets Vanføre.

Til Vanføre skal innføres

Causalt Vanføre Individer hvis arbeidskraft er nedsatt eller mangler paa grund av medfødte eller svingende effekter av sykdom i armer, rygg og ben.

Medisinsk Vanføre Individer med Klumpfot/Hoftefeil og lignende, selv om vedkommende er arbeidsdyktig. Særlig maa man opføre Vanføre i barnealderen.

Det som maa opplyses om barnet:

Navn

Alder

Fødselsaar

Hva slag Vanførhet

Vanførhetens Aarsak, medfødt eller Ervervet

Tidligere Tilfæller av Vanførhet i Familien

Utdannelse, teoretisk, praktisk

Tidligere behandling

Livsstilling, beskjeftigelse

Nuværende Helbredsstilstand og arbeidsdyktighet

Mulige andre Oplysninger

Oplysningene bes sendt snarest til Distriktslegen

For Malangen Vanførenemnd

Distriktslege Brochmann

”Utskriftens riktighed attesteres”

Malangen Fattigstyre den 17. April 1919

Ærbødigst Ole....., Formann

Siden Hans Amandus ble merket for livet av tuberkulosen, ble det til at han måtte ta livet litt mer med ro enn før. Han satt mye og leste bøker. I følge bøkene etter Hans, kan man se at han elsket å lese om fjerne land, eventyrlige reiser og drømmer. Kanskje drømte han seg bort til varmere land i det fjerne. I så fall har han preget etterslekten med sin utferdstrang.

Fredrikke flytter tilbake til Ansnes

Da kårmannen Jens Martin Ingebrigtsen dør i 1920, blir kårboligen ledig. Fredrikke kjenner da at nå vil hun tilbake og leve sine siste dager i kjente og kjære omgivelser. Sønnen Theodor som flyttet sammen med henne til Lillestrømmen, har nå bosatt seg i Ålesund. Der blir han gift med en enke, nemlig

Ulrikke Martine Flemine Bjørlo. Hun har vært gift to ganger før og har fire barn, to med hver av hennes tidligere menn. Men hun og Theodor får ingen barn sammen. Han blir stefar for de barna hun allerede har. 10. Mars 1956 ble han utsatt for en ulykke på kaia i Ålesund og døde der.

Men Fredrikke flytter så inn i kårboligen som siden blir kalt Fredrikkestua. Dagene her blir litt roligere. Det er bare Jørgine og Hans med sine barn og tjenestejenter som bor på hele bruk 1 og 2. Hans har innført noe nytt på gården. Han bygger silo og låvebru. Dette har ikke vært vanlig før i Malangen. Når Fredrikke nå har stua helt for seg selv, får hun ofte besøk, blant annet av emissær Ingebrigt Olsen som var fostersønn hos Golla og Jens. Da leser de sammen i Guds ord og ber, og så nynner de litt på noen salmer og sanger. Emissæren har også med seg noen misjonsblader som Fredrikke kan ha og lese i senere.

De siste årene i Fredrikkes liv

Berthe, Petra, Theodor, Olga, Ole og Jørgine

Ganske ofte kommer ungene til Jørgine inn til bestemor der hun sitter i gyngestolen sin. Da forteller hun dem masse forskjellig fra sitt eget liv og fra bibelhistorien. Og så er det noe hun har som ungene gjerne vil smake på. I et spann oppunder taket har Fredrikke alltid sine hjemmelagde krumkaker. Hun sørger for at spannet aldri er tomt, da har hun noe å gjøre og noe hun kan glede de små med. Dersom

hun er riktig heldig, kommer det brev fra Amerika, fra Petra. Brevene har ikke alltid gode nyheter, men da folder hun sine hender og ber til Gud. Fredrikke var meget opptatt av kristentroen, spesielt nå etter at hun ble gammel og har mye ledig tid. I en gammel andaktsbok etter Fredrikke står navnet Fredrikke Arentine Olsdatter sirlig prentet inn.

Så en trist og mørk dag får Fredrikke beskjed om at Marit i Lillestrømmen er død. Det er midt i den mørke førjulstiden, 13. november 1926. Hun blir bekymret for alle de små barna hennes, hva vil skje med dem? På kvelden snakker hun med Hans og Jørgine. Etter litt fram og tilbake, blir de enige om at de to kan ta til seg minstejenta Ingrid, på 2 år. Kåre er nå blitt 6 år, så Jørgine har fremdeles overskudd til å ha et barn til. Og slik blir det til at lille Ingrid blir fosterbarn på Ansnes.

Fra da av har Fredrikke vanskelig for å gå. Beina er vonde og kroppen kjennes for tung. Hun blir sittende mye i gyngestolen sin. Hun leser hver dag i andaktsbøker og i Bibelen. På sommeren legger datteren Jørgine godt til rette for at hun kan sitte ute i varmt vær og nyte frisk luft og duften av vår og sommer. Fredrikke satte alltid pris på alt hun så i naturen, det var Guds skaperverk. Og rett som det var, krøp et barnebarn opp på fanget hennes. Men for hver vinter, ble Fredrikke mer og mer himmelvendt og kjente at hun snart var klar til å forlate denne verden.

Midt på varmeste sommeren, den 28. Juli 1931 dør oldemor Fredrikke Arentine, halvt kven og halvt norsk på Ansnes i Malangen. Reisen er over og vandringsstaven er lagt ned.

Fredrikkes bære

Bred dina vida vingar

på kvensk og svensk:

me - Siipesti suohjaan peitä, minum Jeesus rakas nyt

sv - Bred dina vida vingar, o Jesus över mig

me - ja ota minum huosthaan ko olen väsyny.

sv - och låt mig stilla vila i ve och väl hos dig.

me - Niin ole lepo, voima, ja viishaus, neuvoni,

sv - Bliv du mitt alt i alla, min visdom och mitt råd,

me - ja anna joka päivä vain ellää armoni.

sv - och låt mig alla dagar få leva blott av nåd.

Lina Sandell 1856

Kilder

Ancestry USA

Svenske og Finske kilder

Ancestry Sverige

Fagervall, Salomonsson-Juuso, Tervaniemi: Kengis bruk. Världens nordligaste järnbruk

Husforhørslengder i Tornedalen og Alatornio i Finland

Kirkebøker fra Alatornio sogn i Finland

Kirkebøker fra Jukkasjärvi, Sverige

Kirkebøker fra Karungi i Sverige

Kirkebøker fra Karunki i Finland

Kirkebøker fra Pajala i Sverige

Kuoksu, Erik: En fransman i 1600-talets Svappavara, artikkel i Släkt nr 1, 2010

Kuoksu Erik: Släkten Olkkuri 1539-1930, 2007

Kuoksu Erik: Birkarlssläkter från Övre Tornedalen 1539-1800, 2008

Kuoksu Erik: Nybyggarsläkter i Torne Lappmark fram til år 1800, 2011

Niemi, Sibylla, Lainio hembygdsigille: Lainio, vår hembygd, Kemi 1981

Norske kilder

Alver, Brynjulf: Dag og Merke, Universitetsforlaget, 1970 og 1981

Bertheussen, Carl - Solvang, Jens: Kulturbilder fra Gamle Hillesøy bind I og II, Lenvik og Tromsø Kommuner, 1988

Bjørklund og Lorentsen: Bakkejord med Kvalnes

Brev fra Amerika

Digitalarkivet: Folketellinger, Utvandrerprotokoller, skipslister, Pantebøker, Tinglysninger

Eilertsen, Turid Følling, Målselv Bygdebok, bind II, Utgitt av Målselv Kommune

Gjerstad, Aksel: Kjerringråd og Homøopatiske husråd, J. W. Cappelens Forlag a.s. 1991

Hansen, Jørgine: Private nedtegnelser

Hauglid, Anders Ole: Balsfjorden og Malangens Historie bind I, Utgitt av Balsfjord Kommune 1981

Hauglid, Anders Ole: Balsfjorden og Malangens Historie bind II, Utgitt av Balsfjord Kommune 1991

Haugli, Vidkunn: Målselv Bygdebok bind V, Utgitt av Målselv Kommune 2010

Heimdal Ingar: Gårdshistorie for GNR 51 Brokskar i Tromsø Kommune, 2005

Kirkebøker fra Tromsø, Lenvik, Malangen, Balsfjord, Målselv, Tromsøysund, Lyngen, Skjervøy, Bardu, Klæbu, Strinda, Os i Østerdalen, Tynset med flere

McVicar, Jekka: Damms store bok om Urter, N.W.Damm & Søn AS

Rahmer, Sverre Henry : Et hefte om Pehr Johanson og kona

Sandring Tore Olav: Slechtsnotater mm

Statsarkivet i Tromsø: Skoleprotokoller fra Malangen

Ytreberg, Nils A: Malangen Bygdebok, A. Holbæk Eriksen & Co. A.s, Trondheim 1943

Ytreberg, Nils A: Nordlandske Handelssteder, Trondheim, F. Bruns bokhandels forlag 1941

3. Personliste over Folketallet 3 December 1900.

[illegible]

Generasjonsoversikt

Hans H. Olsen 1781 N-Mjelde 1835 N-Mjelde Hanna Olsdtr 1791 Hamnvåg 1870 N.Mjelde	Zacharias Zachariasen 1791 Storelv 1856 Storelv Christiana Holm Olsdtr. 1794 Bakkejord 1880 Straumbukt	Haldor Eriksen 1774 Tynset 1862 Myhre Anne Olsdatter 1776 Tynset 1815 Tynset	Bersvend Larsen 1781 Dalsbygda 1847 Storfjord Ingeborg Hemmingsdtr. 1775 Strinda 1860 Storfjord	Jørgen Kristian Olsen 1791 Bakkeby 1872 Ansnes Gisken Nielsdatter 1790 Ansnes 1855 Ansnes	Peder Andersen 1802 Bromstad 1848 Selbu Marit Bersvendsdtr. 1805 Klæbu 1901 Ansnes	Petter A. Olsen 1798 Bakkeby 1880 Ansnes Kirsten Jørgensdtr. 1794 Åmot 1874 Asnes	Pehr Johansson 1793 Könölä 1875 Holmen Maria Jacobsdtr. 1792 Anttis 1876 Holmen
Hans Mathias Hansen 1821 Bilvik 1902 Jøvik Zacharine Zachariasdtr. 1821 Storekv 1883 Jøvik	Ole Haldorsen 1810 Tynset 1886 Ansnes Marit Bersvendsdtr. 1805 Klæbu 1901 Ansnes	Jens Martin Jørgensen 1825 Ansnes 1869 Ansnes Ingeborg Pedersdatter 1829 Klæbu 1903 Forøy	Ole Jørgen Pettersen 1826 Ansnes 1870 Ansnes Maria Lisa Pedersdatter 1827 Könölä 1878 Ansnes				
Hans Heggelund Hansen 1843 Mjelde 1919 Ansnes Anne Marie Olsdatter 1842 Ansnes 1928 Ansnes	Theodor Andres Jensen 1853 Ansnes 1904 Ansnes Fredrikke Arentine Olsdttter 1855 Ansnes 1931 Ansnes						
Hans Amandus Heggelund Hansen 1882 Ansnes 1966 Ansnes	Jørgine Jendine Theodorsen 1887 Ansnes 1959 Ansnes						

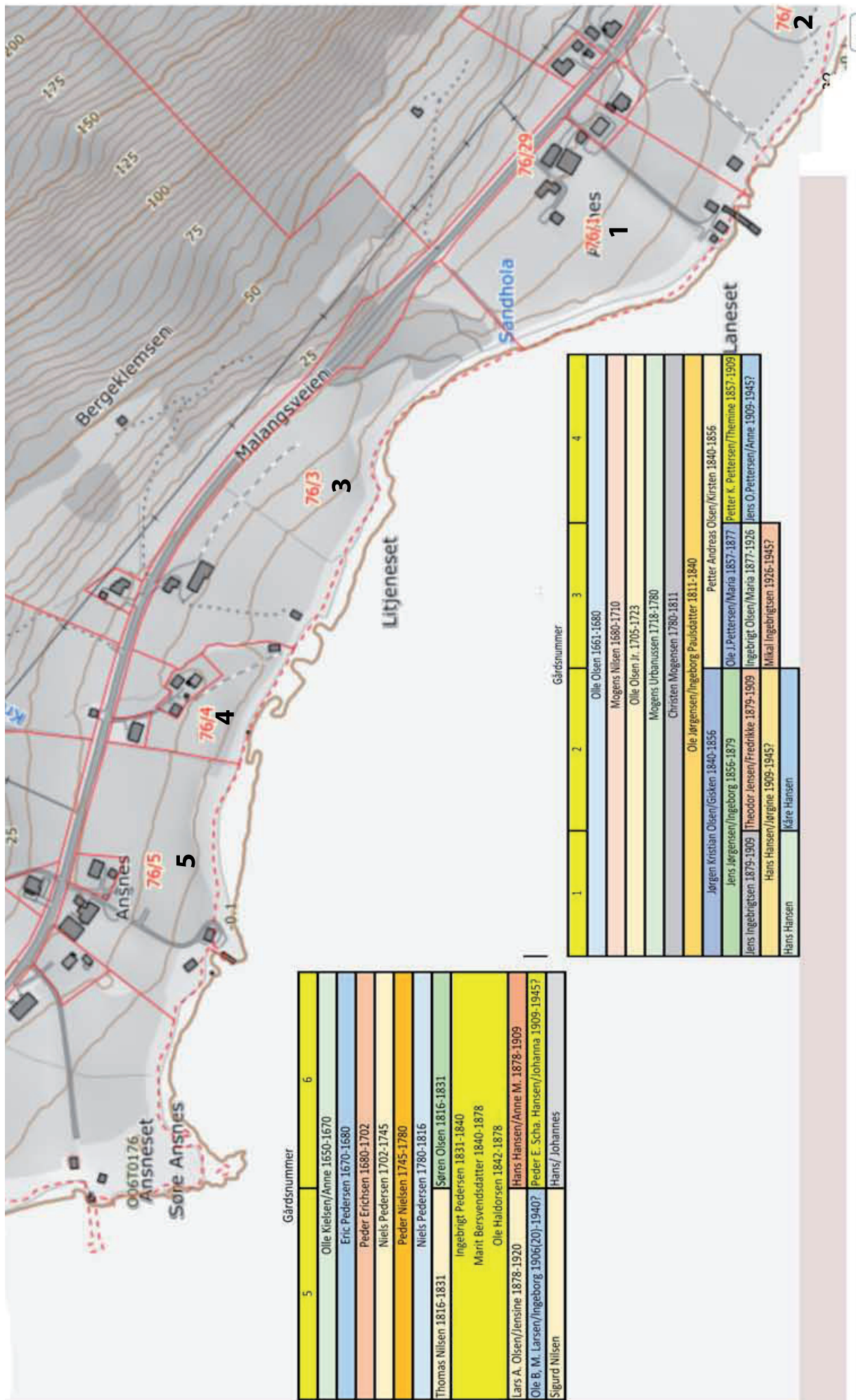
Generasjonsoversikt

Haldor Eriksen 1774 Tynset 1862 Myhre Anne Olesdtr 1776 Tynset 1815 Tynset	Bersvend Larsen 1781 Dalsbygda 1847 Storjord Ingeborg Hemmingsdtr 1775 Strinda 1860 Storjord	Cornelius Hansen 1757 Bakkeby 1821 Kobbvåg Eva Jørgensdtr. 1767 Spildra 1831 Kobbvåg	Anders Pedersen 1796 Balsnes 1852 Kobbvåg Elisabeth Jensdatter 1791 Sletta 1877 Kobbvåg	Christopher A. Johannessen 1709 Korgen 1891 Mortenhals Berthe Nilsdatter 1800 Guldhav 1866 Mortenhals	Lars Hansen 1765 Nordby 1856 Skutvik Nilla A. Pedersdtr. 1790 Buvika 1866 Skutvik	Mikal A. Walnum 1787 Kjærvik 1839 Kjærvik Karen Andreasdtr. 1787 Navaren 1829 Kjærvik	Jacob Hansen Kjær 1781 Tranøy 1880 Rossfjord Ane J. Ingebrigtsdtr 1796 Sand i M. 1876 Rossfjord
---	---	---	--	--	--	--	--

Ole Haldorsen 1810 Tynset 1886 Ansnes Marit Bersvendsdtr. 1805 Klæbu 1901 Ansnes	Mathias Andreas Corneliussen 1806 Bakkeby 1873 Laukslett Ane Sofie Andersdatter 1818 Kobbvåg 1909 Laukslett	Johannes Christophersen 1821 Guldhav 1850 Skutvik Kirstine Dorteia Larsdatter 1819 Skutvik 1861 Sand i Malangen	Ole A. Mikalsen Walnum 1816 Kjærvik 1856 Kjærvik Ingeborg Thrane Jacobsdtr. 1819 Rossfjord 1902 Kjærvik
---	--	--	--

Lars Andreas Olsen 1846 Ansnes 1892 Ansnes Jensine Elisabeth Mathiasdtr. 1846 Laukslett 1930 Ansnes	Edvard Johannessen 1841 Mortenhals 1890 Kjærvik Ane Johanne O. Walnum 1853 Kjærvik 1931 Kjærvik
--	--

Ole Bernhard Maredo Larsen 1878 Ansnes 1948 Ansnes	Ingeborg Thrane Edvardsdatter 1888 Kjærvik 1960 Ansnes
--	--

Gårdsnummer

1	2	3	4
	Olle Olsen 1661-1672		
	Mogens Nilsen 1680-1710		
	Olle Olsen Jr. 1710-1720		
	Mogens Urbanussen 1720-1745		
	Christen Mogensen 1780-1811		
	Ole Jørgensen/Ingeborg Paulsdatter 1811-1840		
	Petter Andreas Olsen/Kirsten 1842-1856		
Jørgen Kristian Olsen/Gisken 1840-1856			
Jens Jørgensen/Ingeborg 1856-1879	Ole J.Pettersen/Maria 1857-1877	Petter K. Pettersen/Themine 1860-1909	
Jens Ingebrigtlsen 1879-1909	Theodor Jensen/Fredrikke 1879-1909	Ingebrigt Olsen/Maria 1777-1926	Jens O.Pettersen/Anne 1909-1945?
Hans Hansen/Jørgine 1909-1945?		Mikal Ingebrigtlsen 1926-1945?	
Hans Hansen	Kåre Hansen		

Gårdsnummer

5	6 (Nå 7)
	Olle Kielsen 1650-1670
	Eric Pedersen 1670-1680
	Peder Erichsen 1680-1702
	Niels Pedersen 1702-1745
	Peder Nielsen 1745-1780
	Niels Pedersen 1780-1816
Thomas Nilsen 1816-1831	Søren Olsen 1816-1831
	Ingebrigt Pedersen 1831-1840 Marit Bersvendsdatter 1840-1782 Ole Haldorsen 1842-1878
Lars A. Olsen/Jensine 1878-1920	Hans Hansen/Anne M. 1878-1909
Ole B, M. Larsen/Ingeborg 1906(20)-1940?	Peder E. Scha. Hansen/Johanna 1909-1945?
Sigurd Nilsen	Hans/ Johannes

“Mellagården” hvor Fredrikke vokste opp